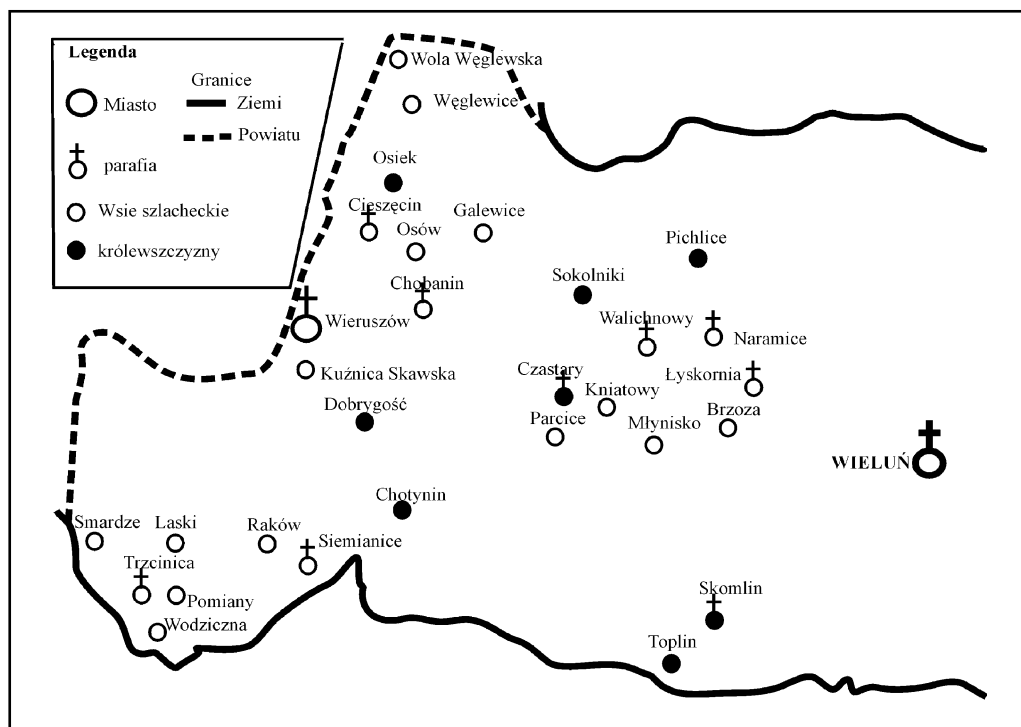

Rozdział I

Szlachta zamieszkująca zachodnią część powiatu wieluńskiego

Mapa 2. Posiadłości szlacheckie w zachodniej części pow. wieluńskiego

Najmożniejszą szlachtą w powiecie wieluńskim i w zachodniej jego części byli **Wierusze** herbu **Wierusz** (ryc. 26). J. Długosz stwierdził, że byli oni Niemcami wywodzącymi się z Miśni¹. Pozytywnie do tego ustosunkował się B. Paprocki, który napisał, że dopóki Śląsk i okoliczne księstwa niemieckie należały do Polski, to mieli oni wielu familiantów koło Wrocławia oraz w Zatorskiem i Oświęcim-

¹ J. Długosz, *Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae*, [w:] *Opera omnia*, wyd. A. Przeździecki, t. I, Kraków 1887, s. 571; L. Wojciechowski, *Ród Wieruszów do początków XV wieku*, [w:] *Ludzie i herby w dawnej Polsce*, red. P. Dymmel, Lublin 1995, s. 41-43.

skiem, a także w Miśni i Saksonii. W herbie mieli zaś kozła, który po niemiecku nazywa się *Bock* i dlatego miano nazywać ich *Bockami*. Za wierne służby w Polsce, członkowie tego rodu mieli otrzymać od polskich władców nazwę *Wierusz*². Do takich samych wniosków doszedł też K. Niesiecki³. F. Piekosiński stwierdził, że Wierusze pochodzili z krajów zachodnioniemieckich⁴. S. Kozierowski natomiast, na podstawie wzmianek z 1303 r. o Lutoldzie „de Weruchs”, świadkującym na dokumencie wystawionym w Ziębicach przez starostę śląskiego Hermana de Barboy⁵ i z 1337 r. o Lutoldzie „Werucz”, nadającemu arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Janisławowi wieś Brzozę jako zadośćuczynienie za szkody, wyrządzone arcybiskupstwu przez jego ojca również Lutolda „Werucz”⁶, uznał że Wierusze przybyli między tymi latami ze Śląska do Wielkopolski. Miejscowość „Weruchs” zidentyfikował jako Wieruszycę leżącą w Świdnickiem⁷.

Do podobnych wniosków doszedł również L. Koczy. Uznał on Lutolda „de Weruchs” za ojca wspomnianego Lutolda „Werucza”. Gniazda rodu Wieruszów należy zatem – jego zdaniem – szukać w Wieruszycach. Ród ten musiał więc przybyć ze Śląska do Wielkopolski jeszcze przed 1337 r. i od samego początku osiedlić się w ziemi wieluńskiej, aby strzec tutaj pogranicza. W tym celu, w latach 1303-1337 jego członkowie wybudowali nad Prosną *fortalitium*, a potem założyli miasto Wieruszów. Natomiast w żaden sposób nie można łączyć Wieruszów z Bockami, gdyż ci drudzy osiedlili się w Miśni później niż Wierusze przybyli do Wielkopolski, która obejmowała do początku XIV w. także Wieluńskie. Najwięcej przedstawicieli rodu Bocków zamieszkiwało na Śląsku, ale mieli oni w herbie jelenia, a nie kozła⁸.

R. Rosin natomiast identyfikuje miejscowość „Weruchs” z Wieruszowem (Starym Wieruszowem). Zatem pogląd o przybyciu Wieruszów na początku XIV w., ze Śląska nie ma żadnego umocowania źródłowego. Na podstawie średniowiecznej przynależności parafialnej Wieruszowa i pozostałości grodziska w tej miejscowości uznał on, że musiała ona istnieć już w XIII stuleciu, a może nawet wcześniej. Była pierwotną siedzibą rodu, o czym świadczy jej nazwa. Wierusze zatem zamieszkiwali ziemię wieluńską (ściślej pogranicze wieluńsko-ostrzeszowskie) przynajmniej od XIII w. W końcu XIV stulecia posiadali oni prawie 20 wsi. Zda-

² B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, wyd. J. Turowicz, Kraków 1858, s. 675.

³ K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. IX, Lipsk 1842, s. 311.

⁴ F. Piekosiński, *Heraldyka polska wieków średnich*, Kraków 1899, s. 175.

⁵ CDS, t. X., nr 78.

⁶ KDW, t. II, nr 1174.

⁷ S. Kozierowski, *Obce rycerstwo w Wielkopolsce w XIII-XVI wieku*, Poznań 1929, s. 119.

⁸ L. Koczy, *Dzieje miasta Wieruszowa*, Poznań 1930, s. 13-14.

niem R. Rosina do tak dużego majątku trudno byłoby im dojść, gdyby dopiero w początkach XIV w. przybyli na teren Wieluńskiego⁹.

L. Wojciechowski twierdzi natomiast, że Lutold „de Weruchs” nie jest tożsamy z Lutoldem „Weruczem”. „Z dokumentu z 1337 r. można wysnuć wniosek, że ojciec wystawcy nie był niedawnym przybyszem ze Śląska lecz był już zasiedziały w ziemi wieluńskiej. Zdaje się, że wzmianka z 1303 roku może wskazywać na jakąś linię Wieruszów osiadłą na Śląsku. Trudno jednak dociec, jakie było powiązanie tej linii z Wieruszami wieluńskimi”. Jego zdaniem dokument z 1337 r. wskazuje, że ród Wieruszów znajdował się w Wieluńskim co najmniej już od dwóch pokoleń¹⁰.

Do innych jeszcze wniosków doszedł T. Jurek, który powiązał Wieruszów ze Śląską rodziną Pakoszków z Twardogóry (Twardogórkami). Osiedli – zdaniem T. Jurka – na Śląsku, a później także w Polsce Wierusze, „pieczętowali się [...] kozłem w połowie czarnym, w połowie zaś szachowanym biało-czerwono, a więc motyw herbu był podobny, jak u Twardogórkich. Wskazać jeszcze można, iż imię Lutek uznać należy za zdrobniąłą polską formę imienia Lutold, niezwykle popularnego u Wieruszów”¹¹.

Sumując, należy zatem stwierdzić, że Wierusze byli najprawdopodobniej przybyszami ze Śląska, którzy gdzieś w drugiej połowie XIII w. osiedlili się w ziemi wieluńskiej i tutaj też na nowo założyli siedzibę rodową.

Na przełomie XIII i XIV wieku była to jedna rodzina, z której wyłoniły się dwie linie boczne: Wieruszów Walichnowskich i Wieruszów Kowalskich (rzadziej występujący jako Prascy). Wraz z dalszym podziałem dóbr rodowych w ciągu XV w., z rodzin tych powstały jeszcze rodziny Wieruszów Bielskich, Cieszęckich, Niemojowskich i Galewskich, piszących się z miejscowości, która była centrum ich posiadłości. Natomiast główna linia tego rodu, z ośrodkiem w Wieruszowie, częściowo wymarła do połowy XV w., częściowo wyprzedala swoje dobra w ręce obcych¹².

Pierwsze pokolenia

Na początku lat dziewięćdziesiątych XIII w. *Lutold „Werucz”*, uważany za protoplastę rodu Wieruszów, brał prawdopodobnie udział w złupieniu majątków arcybiskupich w okolicach Opatówka w Kaliskiem. Zdaniem R. Rosina, uszedł

⁹ R. Rosin, *Ziemia wieluńska w XII-XVI w. Studia z dziejów osadnictwa*, Łódź 1961, s. 126; idem, *Dzieje Praszki do początku XIX wieku*, [w:] *Nad górną Prosną. Monografia Praszki*, red. T. Krzemiński, Łódź 1999, s. 239.

¹⁰ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 43.

¹¹ T. Jurek, *Slesie stirps nobilissima. Jeleńczycy – ród biskupa wrocławskiego Tomasza I*, RH, 58, 1992, s. 57.

¹² R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 235, 240.

on być może za przestępstwo karze konfiskaty dóbr, jaka z rąk księcia Przemysła II spotkała rycerzy ziem kaliskiej i rudzkiej. Trapiony jednak wyrzutami sumienia, zobowiązał przed śmiercią swojego syna do wynagrodzenia szkód, wyrządzonych arcybiskupstwu. L. Wojciechowski twierdzi natomiast, że Lutold został obłożony cenzurami kościelnymi, które nie zostały zdjęte z niego aż do śmierci. Zmarł w 1337 r.¹³

W 1337 r. *Lutold „Werucz”*, syn Lutolda „Werucza”, nadał arcybiskupowi gnieźnieńskiemu Janisławowi wieś Brzozę w Wieluńskim¹⁴. Miało to być zażośćuczynienie za szkody, wyrządzone przez jego ojca arcybiskupstwu i warunek zdjęcia cenzur kościelnych, jakie ciążyły na zmarłym już rodzicu¹⁵. Zdaniem R. Rosina nadanie Brzozy świadczy o tym, że Lutold miał w tym czasie dość rozległe włości¹⁶. Oprócz wspomnianej wsi, należały do niego prawdopodobnie także: Wieruszów, Biała¹⁷, Walichnowy, Wiktorów, Kąty, Świątkowice i Lututów (w 1406 r. po raz pierwszy w źródłach pojawia się jako miasto¹⁸)¹⁹. Lutold pojawił się w dokumentach jeszcze raz w 1377 r. jako świadek na dokumencie wydanym przez Władysława Opolczyka a dotyczącym zastawu dóbr w Kurowie k. Brzozy, dokonany przez Niczkę, dziedzica Kurowa²⁰. Musiał być zatem związany z dworem owego księcia. Miał 2 synów: Bernarda Wierusza i Bieniasza²¹. L. Wojciechowski twierdzi, że Lutold mógł mieć jeszcze jednego syna Wierusza, piszącego się jako Wierusz Lutoldowicz z Mokrska²². R. Rosin kwestionuje tę hipotezę, uznając owego Wierusza za identycznego z Bernardem Wieruszem,

¹³ KDW, t. II, nr 1174; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 43, 44; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 240.

¹⁴ KDW, t. II, nr 1174.

¹⁵ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 43-44.

¹⁶ R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 126, przyp. 192.

¹⁷ Sprawa nabycia Białej przez Wieruszów nie jest wyjaśniona do końca. R. Rosin napisał, że wieś tę zagarnął arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu przed 1337 r. Lutold „Werucz” ojciec Lutolda Lutoldowica (R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 147.). W późniejszych swoich pracach autor ten pisząc o łupiestwach protoplasty Wieruszów w dobrach arcybiskupstwa, nie wspomina o Białej (idem, *Dzieje Praszki...*, s. 240; SHGZW, s. 64, 57.). W 1380 r. pojawił się nieznany bliżej Pecz Bielski z Białej, prawdopodobnie właściciel tej wsi, nie mający zdaje się żadnych powiązań z Wieruszami (*Dodatki- B: Akta*, [w:] R. Hube, *Prawo polskie w 14 wieku. Sądy, ich praktyka i stosunki prawne społeczeństwa w Polsce ku schyłkowi 14 wieku*, Warszawa 1886, nr 10). Dopiero w 1397 r. Wierusze pojawiają się w Białej (SHGZW, s. 57). Zresztą sam Rosin stwierdził w monografii Praszki, że Biała należała do Wieruszów dopiero od 1397 r. Wcześniej miała innych właścicieli (R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 240).

¹⁸ R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 175.

¹⁹ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 44-45, 48.

²⁰ *Dodatki...*, nr 9.

²¹ Ibidem; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 241; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 44.

²² KDM, t. I, nr 313; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 44.

który przejściowo posiadał część Mokrska i często posługiwał się swoim drugim imieniem-przydomkiem²³.

W 1368 r. *Klemens*, syn pierwszego Lutolda „Werucza”, jako właściciel Starego i Nowego Wieruszowa oraz leżących w powiecie ostrzeszowskim: Chobanina, Świby, Jutrkowa Pustego i Mirkowa, miał odtąd płacić Henrykowi, plebanowi kościoła św. Mikołaja w Starym Wieruszowie, dziesięcinę ze wszystkich swoich posiadłości²⁴.

W 1373 r. *Bernard Wierusz*, syn Lutolda „Werucza” Lutoldowica, świadcował na dokumencie księcia Władysława Opolczyka, jako rycerz Wierusz Lutoldowicz z Mokrska²⁵. Po raz drugi w źródłach pojawił się razem ze swoim ojcem Lutoldem w 1377 r. na wspomnianym już wcześniej dokumencie Opolczyka, dotyczącym Kurowa²⁶. W 1380 r. został mianowany przez tegoż księcia sędzią ziemskim wieluńskim. W latach 1382-1389 był sędzią generalnym wieluńskim i opolskim a następnie znowu jedynie sędzią ziemskim wieluńskim. W 1386 r. otrzymał urząd burgrabiego ostrzeszowskiego²⁷. Wszystkie te nominacje uczyniły z Bernarda jedną z najważniejszych osób w ziemi wieluńskiej. Godność sędziego dawała mu pierwsze miejsce w sądownictwie ziemskim, a jako starosta był reprezentantem księcia (później króla) w zakresie sądownictwa grodzkiego, wojskowości i zarządu dóbr książęcych (później królewskich)²⁸. Wszystko to świadczyło o tym, że Bernard Lutoldowicz należał do najbardziej zaufanych ludzi księcia Władysława Opolczyka, który dążył do wzmocnienia swojej władzy i wpływów na obszarze ziemi wieluńskiej i części ziem krakowskiej oraz sieradzkiej, i oderwania ich od Królestwa Polskiego (tereny te otrzymał w 1370 r. od króla Ludwika Węgierskiego i nazywał je „księstwem wieluńskim”)²⁹. W 1391 r. wy-

²³ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 241.

²⁴ W. Patykiewicz, *Materiały do dziejów terenów diecezji częstochowskiej. Archidiakoniat wieluński*, CWD, t. VI, 1958, s. 237.

²⁵ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 45; KDM, t. I, nr 313; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 241-242.

²⁶ *Dodatki...*, nr 9.

²⁷ MK, ks. XVII, k. 124v; U II/1, s. 152, 153; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 46; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 242; J. Sperka, *Urzędnicy Władysława Opolczyka w księstwie wieluńskim (1370-1391). Spisy*, [w:] *Średniowiecze polskie i powszechne*, red. I. Panic, J. Sperka, t. 3, Katowice 2004, s. 118, 121.

²⁸ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 242.

²⁹ J. Laberschek, *Potencjał obronny ziemi wieluńskiej i fragmentów ziemi krakowskiej i sieradzkiej pod rządami księcia Władysława Opolczyka 1370-1391*, [w:] *Między Północą a Południem. Sieradzkie i Wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. T. J., Horbacz, L. Kajzer, Sieradz 1993, s. 133; idem, *Wyprawa zbrojna króla Władysława Jagiełły na krakowsko-wieluńskie posiadłości księcia Władysława Opolczyka w 1391 r.*, [w:] SPŚ, red. S.K. Kuczyński, t. VI, Warszawa 1994, s. 154; M. Antoniewicz, *Zamki na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Geneza – Funkcje – Konteksty*, Kielce 1998, s. 131-132; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 46.

buchł zbrojny konflikt pomiędzy Opolczykiem a królem polskim Władysławem Jagiełłą, w wyniku którego ten pierwszy utracił prawie wszystkie tereny w Wieluńskim³⁰. Bernard nie należał jednak do zagorzałych zwolenników pokonanego księcia i rychło zdobył sobie zaufanie nowego władcy, który postanowił oprzeć swoje rządy na zdobytym terytorium na poprzedniej hierarchii urzędniczej. Król pozwolił Lutoldowicowi na dalsze piastowanie urzędu sędziego wieluńskiego. W źródłach zachowało się dość sporo śladów działalności Bernarda, związanej z tym urzędem³¹. Po raz ostatni wzmiankowany jest z tym tytułem 12 VI 1406 r.³² Wierusz szybko stał się jednym z głównych stronników Jagiełły w ziemi wieluńskiej³³. Trzykrotnie w latach 1393-1395 przebywał na polskim dworze królewskim, hojnie obdarowywany przez monarchę. W 1393 r. otrzymał od króla 4 grzywny na wykupienie zastawu jaki zastawił w zajeździe, a w 1395 r. otrzymał 27 grzywien³⁴. W 1397 r. został starostą wieluńskim³⁵. W 1399 r. razem z najbardziej wpływowymi polskimi dostojnikami poręczył niewinność Mikołaja Trąby, wobec zarzutu wysuniętego wobec niego³⁶. W dniu 11 III 1401 r. świadcował na dokumencie tzw. unii wileńsko-radomskiej z Litwą wydanym w Radomiu³⁷. W tym samym roku Bernard, razem z synem Wieruszem, założyli klasztor paulinów w Wieruszowie (paulini przejęli wówczas podmiejski kościół Św. Ducha, znajdujący się przy bramie miejskiej nad rzeką Prosną)³⁸. Zdaniem L. Jabłońskiej „[...] w związku z fundacją wieruszowską zaistniała duża nieformalność

³⁰ J. Długosz, *Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae*, ks. X, Warszawa 1985, s. 213-216; *Rozbiór krytyczny „Annalium Poloniae” Jana Długosza*, red J. Dąbrowski, t. I, Wrocław 1961, s. 47-48; J. Laberschek, *Wyprowa...*, s. 149-160; idem, *Wojna króla Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Batalia o odzyskanie Olsztyna, Częstochowy, Kłobucka, Krzepic i Wielunia w 1391 r.*, ACz, 1993, s. 5-10; R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 84; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 47; J. Sperka, *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Działania wojenne w latach 1393-1394*, [w:] *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów Średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w 65. rocznicę urodzin i 40. pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 307-322; M. Antoniewicz, *op. cit.*, s. 131-147.

³¹ MK, ks. XXIV, k. 196 (tutaj jako Wierusz z Kątów); KDW, t. VI, nr 327; KZP, nr 150, 158, 1399, 1401, 2660; KZK, nr 1340, 1386; *Dodatki...*, nr 26.

³² U II/1, s. 152; L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 47.

³³ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 47.

³⁴ *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388-1420*, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1896, s. 163, 192, 216.

³⁵ U II/1, s. 156; KZP, nr 2660.

³⁶ KDW, t. III, nr 1998.

³⁷ KDP, t. I, nr 151.

³⁸ L. Wojciechowski, *op. cit.*, s. 47-48; idem, *Najstarsze klasztory paulinów w Polsce. Fundacja. Uposażenie, rozwój do około 1430 roku*, SC, t. XI, 1991, s. 88, 93.

prawna i brak skonkretyzowanych zapisów. Stało się to nie tylko przyczyną późniejszych sporów, ale również uniemożliwia ustalenie osoby właściwego fundatora³⁹. Według autorki konwent pauliński w Wieruszowie mógł istnieć już w latach dziewięćdziesiątych XIV w., w okresie wojen pomiędzy królem Władysławem Jagiełłą a księciem Władysławem Opolczykiem, w czasie których ustalenie granic klasztoru było rzeczą bardzo trudną. Twierdzi zatem, że jeśli Bernard Wierusz przyczynił się do uposażenia konwentu, to w bardzo skromnym zakresie. Wnioski L. Jabłońskiej wydają się być za daleko idące i dlatego mimo, iż przywilej fundacyjny z 27 V 1401 r. jest falsyfikatem, kompilacją z innych dokumentów⁴⁰, to jednak można uznać za wiarygodne zawarte w nim informacje o patronie i czasie⁴¹. W myśl tego podrobionego dokumentu, Paulini mieli otrzymać wówczas oprócz, wspomnianego kościoła, także teren między miastem Wieruszowem a klasztorem po obu brzegach Proсны, aż do lasu zwanego Kianki, i od tego lasu po jednej stronie rzeki do starego młyna. W samym Wieruszowie, Bernard i jego syn nadali zakonnikom 2 jatki mięsne. Paulini otrzymali także 12 łąnów chłopskich i 2 sołtysie w Żytniowie i 1 łąkę tamże, 8 łąnów chłopskich i 1 sołtysi w Cieciulowie, 2 wielkie łąny i 6 ogrodów oraz 2 części siódmego ogrodu razem z karczmą w Strojcu. Z karczmy zakonnicy mieli pobierać co roku 6 skojców czynszu. Bernard nadał im także łąkę, należącą do starego młyna pod Wieruszowem oraz długą łąkę między uprawnymi polami koło wsi Chobanin, las leżący między Wieruszowem a Prosną oraz ogród na przedmieściach miasta. Zakonnicy mieli także prawo do pobierania co tydzień jednej miary mąki z młyna wieruszowskiego⁴². Bernard Wierusz był żonaty z nieznaną z imienia, córką starosty wieluńskiego, a później kasztelana sieradzkiego Zbigniewa Zadory z Wielgomłynów⁴³. Małżeństwo to zostało zawarte ok. 1379 r.⁴⁴ a żona Bernarda zmarła tuż przed 1400 r., w którym to roku Bernard procesował się z siostrami swojej żony Ofką, żoną kasztelana zawichojskiego, a później wiślickiego i lubelskiego - Jana ze Szczekocin herbu Odrowąż oraz z Beatą, żoną późniejszego podstolego królowej Anny - Andrzeja z Trzewlina herbu Półkozic⁴⁵. Proces ten

³⁹ L. Jabłońska, *Świeccy i duchowni w paulińskich dokumentach fundacyjnych i erekcyjnych z lat 1382-1453*, SC, t. XIV, 1994, s. 460, przyp. 42.

⁴⁰ Ibidem, s. 459-460.

⁴¹ J. Wiesiołowski, *Fundacje paulińskie XIV i XV wieku na tle ruchu fundacyjnego klasztorów w Polsce*, [w:] SC, t. VI, 1985, s. 145-158.

⁴² ZDZP I, nr 47.

⁴³ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. XII, s. 21; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 45; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 242.

⁴⁴ Ich najstarszy syn Wierusz miał wówczas co najmniej 18 lat.

⁴⁵ L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 45-46, p. 67.

dotyczył praw spadkowych Bernarda i jego dzieci do wsi Pratkowice k. Wielgomłynów, nabytych poprzez żonę. Ofka i Beata oddaliły jednak roszczenia powoda⁴⁶. Wspomniani powyżej szwagrowie żony Bernarda należeli do małopolskiej elity władzy i byli związani z dworem królewskim. Do tego kręgu należał także bratanek Zbigniewa z Wielgomłynów, a więc brat stryjeczny małżonki Bernarda, marszałek Królestwa Zbigniew z Brzezia⁴⁷. Takie powiązania rodzinne niewątpliwie ułatwiały karierę starszego Lutoldowica. Bernard Wierusz odziedziczył po swoim ojcu połowę wsi Walichnowy (z której się pisał), Wiktorów i Kąty (Walichnowskie)⁴⁸. Po swoim stryju Klemensie otrzymał klucz wieruszowski czyli Wieruszów (z którego także się pisał) Chobanin, Świbę, Jutrków Pusty oraz Mirków⁴⁹. Przed rokiem 1405 Bernard zakupił Myjomice i Kierzno w powiecie ostrzeszowskim. W tym jednak roku, sędziemu wieluńskiemu wytoczyła proces o prawa spadkowe do tych wsi po swoim ojcu, Dobosława ze Słomczyc. Ponieważ pozwany nie stał się na kolejnym terminie rozprawy, Dobosławie przysądzono połowę tych wsi⁵⁰. Ostatecznie do Bernarda należały tylko połowy Myjomic i Kierzna. Posiadał także pewne udziały w Ciecuiowie, Strojcu i Żytniowie, ale zdaniem L. Wojciechowskiego nie były one tak duże, jak to wynika ze wspomnianego fałszyfikatu wieruszowskiego z 27 V 1401 r.⁵¹ Bernard, określony w 1394 r. jako *comes*, był także tenentariuszem zamku Kopanicy (z której także się pisał) wraz z przyległymi miejscowościami oraz wsi Wąchabno, leżącymi w Wielkopolsce k. Babimostu. Tę ostatnią miejscowość przeniósł na prawo magdeburskie⁵². Królewszczynny te otrzymał od króla Władysława Jagiełły⁵³. Po otrzymaniu od księcia Władysława Opolczyka urzędu starosty ostrzeszowskiego, a od króla Władysława Jagiełły wieluńskiego, Bernard zarządzał także kompleksem dóbr, należącym do tych starostw. Do ostrzeszowskiego należały Mechnice, Siedlików, młyn Korpys i miasto Borek. Natomiast w skład starostwa wieluńskiego wchodziły: Wieluń, Czastary, Kamion, Łąka, Krzyworzeka, Wierzbie, Wróblów, Pichlice oraz części wsi Bobrowniki, Mokrska, Pątnowa, a także młyn Drab⁵⁴.

⁴⁶ *Antiquissimi libri iudiciales terrae Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, [w:] SPPP, t. VIII, cz. 2, Kraków 1886, nr 10117, 10118, 10657.

⁴⁷ L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 45, 46.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 44, 48.

⁴⁹ KZK, nr 1755, 1345, 1354; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 239, 241.

⁵⁰ KZK, nr 1390, 1461, 1538.

⁵¹ ZDZP I, nr 47; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 48.

⁵² KDW, t. III, nr 1947.

⁵³ L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 49.

⁵⁴ *Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku*, cz. II: *Komentarz. Indeksy*, red. H. Rutkowski, [w:] *Atlas Historyczny Polski*, red. S. Trawkowski, Warszawa 1998, s. 65.

Pomiędzy rokiem 1394 a 1396 *Wierusz*, syn Bernarda Wierusza, otrzymał po swoim ojcu tenutę w Kopanicy⁵⁵. Możliwe, że w 1396 r. ten właśnie Wierusz, z niewiadomych przyczyn, najechał zbrojnie na dobra Andrzeja z Chobienic, położone na północ od Kopanicy⁵⁶. W 1397 r. Wierusz Bernardowic, piszący się wówczas i później z Kątów⁵⁷, w których otrzymał od swojego ojca jakiś dział, razem ze swoim bratem Lutoldem, sprzedał Hinczce z Rogowa wieś Prusiecko w ziemi sieradzkiej za 250 grzywien⁵⁸. W 1400 r. Wierusz został pozwany przez Agnieszkę z Komorowa o część jeziora Białokosz, leżącego w okolicy Kopanicy i o inne dobra⁵⁹. Najstarszego Bernardowica można łączyć również z fundacją klasztoru paulińskiego w Wieruszowie z 1401 r.⁶⁰ Tuż przed rokiem 1403 Wierusz ożenił się z Katarzyną, rzekomo córką Maćka Borkowica. Miała ona pochodzić z pierwszego małżeństwa Maćka, z nieznaną z imienia kobietą z rodu Wzenborgów i wnieść swojemu mężowi w posagu dobra w okolicy Kopanicy, częściowo prawdopodobnie zasiedlone⁶¹. R. Rosin stwierdził jednak, że owa Katarzyna pochodziła z Mirkowa i nie była wcale córką Borkowica, który zmarł w 1360 r., a ona żyła jeszcze w 1455 r.⁶² W chwili śmierci musiałyby mieć zatem przeszło 100 lat, co wydaje się mało prawdopodobne. W latach 1403-1407 Katarzyna procesowała się z wojewodziną kaliską Wichną, żoną wojewody Sędziwoja z Szubina, o Grodzisk i Trzciel oraz przynależne do nich dobra. Żona Wierusza przegrała w zasadzie proces, gdyż Wichna utrzymała się przy swoich włościach⁶³. W kwietniu 1405 r. Wierusz Bernardowic został pozwany przez Luchnę vel Ludkę z Małkowa i Poprężników o sumy, zapisane jej przez zmarłego męża Piotra Wierusza Kowalskiego⁶⁴ na połowie wsi Kowale i Michałów oraz na dzia-

⁵⁵ L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 49, tabl. gen.

⁵⁶ *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*, wyd. J. Lekszycki, t. I, Lipsk 1887, nr 2227, 2228; K. Górską-Gołaską, *Kopanica*, [w:] SHGWP, cz. II, z. 2, s. 314.

⁵⁷ ZDZP I, nr 59, 60, 80; ZDP, nr 756; MK, ks. LXVI, k. 45v; K. Wójcikiewicz, *op. cit.*, s. 33; AC, vol. II, nr 119.

⁵⁸ *Materiały do słownika geograficzno-historycznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. II, opr. S. Zajączkowski, S. M. Zajączkowski, Łódź 1970, s. 53.

⁵⁹ *Die ältesten...*, t. II, Lipsk 1887, nr 2557; K. Górską-Gołaską, *op. cit.*, s. 276.

⁶⁰ ZDZP I, nr 47; J. Zbudniewek, *Kopiarz dokumentów konwentu paulinów w Wieruszowie*, cz. I: *Kopiarz wieruszowski jako źródło historyczne*, ABMK, t. XXVI, 1973, s. 208n; cz. II: *Treść dokumentów Kopiarza*, opr. J. Zbudniewek, ABMK, t. XXVII, cz. 1, 1974, s. 207-209; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 47-48, 50; idem, *Najstarsze klasztory paulinów ...*, s. 88, 93; L. Jabłońska, *op. cit.*, s. 460, p. 42.

⁶¹ L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 49.

⁶² R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244; GO, ks. I, k. 233.

⁶³ KZP, nr 1156, 1404, 1802, 1835; J. Luciński, *Grodzisk*, [w:] SHGWP, cz. I, z. 4, s. 688.

⁶⁴ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 246.

łach w Ciecuiowie, Strojcu i Żytniowie. Sprawa ta ciągnęła się do września następnego roku. Niestety nieznane są jej wyniki⁶⁵. Należy zatem stwierdzić, że na początku 1405 r. starszy syn Bernarda Wierusza był już właścicielem Kowali (z których odtąd się również pisał⁶⁶), Michałowa, oraz części Ciecuiowa, Strojca i Żytniowa, nabytych w nieznanych bliżej okolicznościach. Po śmierci ojca w 1408 r. odziedziczył po nim również klucz wieruszowski⁶⁷ oraz jego działy w Ciecuiowie, Strojcu i Żytniowie. Posiadał także prawo patronatu w kościele w Krzyworzece, które wykonywał w 1415 r.⁶⁸ 26 V 1413 Wierusz nadał temu klasztorowi sadzawkę nad rzeką Brzeźnicą, którą paulini mają posiadać bez sprzeciwu i dla jej zabezpieczenia mogą kopać z obu stron⁶⁹. W 1414 r. został mianowany przez króla Władysława Jagiełłę starostą wieluńskim. Urząd ten pełnił przez rok⁷⁰. W 1418 r. otrzymał nominację na sędziego generalnego wieluńskiego i był nim aż do 1432 r.⁷¹ Zdaniem L. Wojciechowskiego, w 1421 r. Wierusz występuje jako burgrabia ostrzeszowski⁷². W latach 1428-1430 prowadził na pograniczu wieluńsko-śląskim i na samym Śląsku, za nieoficjalnym poparciem Władysława Jagiełły, politykę mającą na celu wspieranie husytów w ich walce przeciwko królowi Zygmuntowi Luksemburskiemu i tym samym umocnienie wpływów Polskich w tej dzielnicy⁷³. W 1429 r. napadł na miasto Uraz nad Odrą, złupił je, a wielu ludzi pozabijał. Został jednak dopędzony przez wojska króla Zygmunta i pobity. Napadał również na kupców wrocławskich⁷⁴. W maju 1432 r. został oskarżony przez Piotra Falkenhaima o napad i rabunek na drodze publicznej⁷⁵. Wierusz Bernardowicz zmarł prawdopodobnie w 1432 r. lub wkrótce potem⁷⁶.

W 1397 r. *Bieniasz* (*Benedykt*), młodszy syn Lutolda Lutoldowica, piszący się z Walichnowych (w skład jego posiadłości wchodziły także wsie: Biała, Świątkowice, Niemojew (leżący w ziemi sieradzkiej), miasto Lututów i zapewne wieś Osiek oraz 2 łany ziemi w Żytniowie⁷⁷, razem ze swoim młodszym bratem Lutoldem, był świadkiem sprzedaży przez swoich bratanków: Wierusza i Lutolda

⁶⁵ KZK, nr 1330, 1361, 1417, 1428, 1525, 1526, 1771.

⁶⁶ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 243.

⁶⁷ Ibidem, s. 244; ZDZP I, nr 62.

⁶⁸ AC, vol. II, nr 119.

⁶⁹ ZDZP I, nr 62.

⁷⁰ ZDP, nr 756; AC, vol. II, nr 119; U I/ 1, s. 156.

⁷¹ U II/1, s. 152; MK LXVI, k. 45v; ZDZP I, nr 80; KDW, t. V, nr 279.

⁷² L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 49.

⁷³ CDS, t. VI, nr 83; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244.

⁷⁴ CEV, t. II, s. 831, 850, 860, 895.

⁷⁵ *Wyciągi z najstarszych ksiąg sądowych dawnej ziemi krakowskiej*, wyd. A.Z. Helcel, [w:] SPPP, t. 2, Kraków 1870, nr 2390, 2391.

⁷⁶ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244.

⁷⁷ Ibidem, s. 44, 45, 51; ZDZP I, nr 63.

wsi Prusiecko Hińczy z Rogowa⁷⁸. 11 III 1401 r. świadkował na dokumencie tzw. unii wileńsko-radomskiej z Litwą, wydanym w Radomiu⁷⁹. W 1406 r. Bieniasz przeprowadził lokację miejską w swoim Lututowie⁸⁰. Uposażył wówczas także kościół parafialny w tej miejscowości. Parafia otrzymała od niego 3 łany: 2 w granicach Lututowa, 1 we wsi Świątkowice, staw rybny, jatkę mięsną w Lututowie, karczmę tamże, 4 ogrody. Kapłani z tego kościoła otrzymywać mieli co roku, w dniu św. Marcina czyli 11 listopada, meszne z jednego łana, wynoszące 1 miarę pszenicy i 1 miarę owsa. Kościół otrzymywać miał także z połowy łana po pół miary pszenicy i owsa. Bieniasz nadał również część działu w innej swojej wsi, a mianowicie w Niemojewie. Zagrodnicy, osiedli zarówno w mieście i poza nim, jak i we wspomnianych wsiach, musieli co roku na Boże Narodzenie płacić po pół grosza temuż kościołowi. Ponadto każdy musiał dawać jakąś ofiarę dla kościoła w każde Boże Narodzenie, Wielkanoc, Zielone Świątki i Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny. Bieniasz lub jego sukcesorzy mieli poza tym, w razie utworzenia folwarku z pól osiadłych, płacić z nich proboszczowi dziesięcinę snopową. W zamian za to wszystko, Lutoldowic zastrzegł dla siebie i swoich potomków prawo patronatu w tymże kościele⁸¹. Rok później na prośbę Bieniasza, król Władysław Jagiełło ustanowił w Lututowie targi tygodniowe, które odbywać się miały we wtorki⁸². W 1409 r. Lutoldowic został podkomorzym wieluńskim⁸³. 15 VII 1410 r. Bieniasz, wtedy przełożony pokojowców królewskich, uczestniczył w bitwie pod Grunwaldem. Służył wówczas w poczcie przybocznym króla, a J. Długosz uznał go za jednego ze znamienitszych rycerzy z tego oddziału⁸⁴. Rok później - w zamian za swą wierną służbę - otrzymał od Jagiełły pożytki z brzegów rzeki Prześnicy na odcinku pomiędzy wsiami królewskimi Osiek i Pichlice⁸⁵. Najprawdopodobniej król darował mu także wówczas i sam Osiek, o czym może świadczyć choćby fakt, że jego syn Wierusz pisał się z tejże właśnie miejscowości. Bieniasz zmarł przed 30 lipca 1413 r.⁸⁶

W dniu 28 IV 1404 r. *Lutold*, młodszy syn Bernarda Lutoldowica, piszący się z Kątów i Wiktorowa, razem z Wieruszem Bieniaszowiczem pojawił się jako świadek w procesie Majnarda z Niedzielska. W czerwcu 1412 r. razem z owym Wieruszem, został arbitrem sądowym w sprawie o sołectwo w klasztornej wsi Diettr-

⁷⁸ R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 164, 171.

⁷⁹ KDP, t. I, nr 151.

⁸⁰ TK, nr 3345, k. 34.

⁸¹ AC, vol. II, nr 1985.

⁸² TK, nr 3345, k. 34-35.

⁸³ K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, s. 333.

⁸⁴ J. Długosz, *Annales...*, ks. X i XI, Warszawa 1997, s. 104.

⁸⁵ MK, ks. XXIII, k. 483-484; MRPS, cz. IV, nr 508.

⁸⁶ ZDZP I, nr 63.

niki pomiędzy klasztorem paulinów w Wieluniu a sołtysem z tychże Dietrznik - Henrykiem. Osiem lat później Lutold nadał paulinom wieruszowskim 1 łąn w Ciecuiowie⁸⁷. W 1420 r. wystąpił z tytułem chorążego wieluńskiego⁸⁸.

W dniu 26 XII 1404 r. wspomniany już *Wierusz*, syn Bieniasza Lutoldowica, nadał paulinom wieruszowskim łąn ziemi w swojej wsi Ciecuiów⁸⁹. Pięć lat później został chorążym wieluńskim. Urząd ten sprawował do 1419 r.⁹⁰ 18 VI 1414 r. Bieniaszowic był świadkiem w sprawie przysądzenia mieszczanom wieluńskim przez sędziego Wiktora z Toporowa, połowy wsi Kurów w powiecie wieluńskim, otrzymane od Jakusza Kurowskiego⁹¹.

W 1405 r. wspomniany już *Lutold* Lutoldowic, piszący się z Walichnowych, Cieszącina i Białej, poświadczył w sądzie wieluńskim za naganionego przez Macieja z Raczyńa Jana z Łyskorni, jako jego stryj herbowy⁹².

W 1411 r. *Bieniasz*, syn Bieniasza Lutoldowica, piszący się z Niemojewa, otrzymał od swojego ojca wieś Niemojew w ziemi sieradzkiej. Wtedy po raz pierwszy pojawił się w źródłach⁹³. Otrzymał też zapewne część ojcowskiego Lututowa, gdyż jego potomkowie piszą się również z tej miejscowości⁹⁴. 30 VII 1413 r. razem ze swoimi rodzonymi braćmi – Lutoldem i *Paszkim* - nadał klasztorowi paulinów w Wieruszowie 2 łąny, odziedziczone po swoim ojcu. Łanów tych zakonnicy nie mogli alienować, ale mogli zamienić je na 2 takie same w swojej okolicy⁹⁵. W 1425 r. Bieniasz sprzedał Wojciechowi, Maciejowi i Janowi Baryczkom za 21 grzywien sołectwo w Osieku z 2 łąnami, trzecim denarem, prawem założenia sadzawki na strumieniu koło dworu, pomiędzy wsią a młynem. Sołtysi mieli być wolni od służb i powinności z wyjątkiem pospolitego ruszenia, na które powinni stawić się na koniu wartym " grzywny"⁹⁶.

W 1421 r. *Wierusz*, syn Wierusza Bieniaszowica, został studentem Uniwersytetu Krakowskiego⁹⁷.

⁸⁷ Ibidem, nr 26, 59, 80.

⁸⁸ U II/1, s. 145.

⁸⁹ ZDZP I, nr 51.

⁹⁰ U II/1, s. 145; KDW, t. V, nr 716.

⁹¹ K. Wójcikiewicz, *Materiały do „Kodeksu dyplomatycznego miasta Wielunia (1369-1635)”*, Poznań 1938-1939, s. 33.

⁹² MK, ks. XXIV, k. 196-196v.

⁹³ Koz. wsch., s. 293.

⁹⁴ GWI, ks. II, k. 70, 261; PW, ks. I, k. 118v; Lututów był podzielony pomiędzy Wieruszów-Niemojowskich i Wieruszów-Cieszęckich.

⁹⁵ ZDZP I, nr 63.

⁹⁶ SHGZW, s. 128.

⁹⁷ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400-1508*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, wsp. R. Grzesik, t. I: *Tekst*, Kraków 2004, s. 114.

W 1447 r. wspomniany wyżej *Lutold*, syn Bieniasza Lutoldowica, został sędzią ziemskim wieluńskim. Urząd ten sprawował do 1450 r.⁹⁸.

Parafia Cieszęcin

Na jej obszarze swoje dobra mieli Wierusz-Cieszęccy herbu Wierusz oraz Imram (Imbram) z Osowa.

Z Cieszęcina wywodziła się rodzina ***Wierusz-Cieszęckich*** herbu ***Wierusz***.

W 1419 r. *Jakub Wierusz* z Cieszęcina i Galewic został studentem Uniwersytetu Krakowskiego⁹⁹. W 1437 r. wystąpił jako świadek na dokumencie starosty wschowskiego Macieja Borka z Osiecznej, zaświadczającym nadanie przez sędziego wschowskiego Andrzeja z Lasocic, 10 grzywien czynszu na rzecz altarii w kościele w Lasocicach¹⁰⁰. W 1458 r. uposażył swoją siostrę *Annę* na połowie swojego działu w Galewicach¹⁰¹. 18 II 1464 r. Jakub zastawił Bractwu Ubogich w Wieruszowie 2 łany osiadłe w Cieszęcinie, za 10 grzywien. Kmiecie, gospodarujący na tych łanach będą pracować dla Lutoldowica 4 dni w roku, w razie wyprawy wojennej zapłacą wojenne, a wspomnianemu bractwu płacić będą po 1 grzywnie, dawać 1,5 miary owsa, 10 kapłonów, 60 jajek, do czego zobowiązani byli już dawniej. Bracia mieli dzierżyć owe łany tak długo aż Jakub lub jego następcy całkowicie spłacą owe 10 grzywien pożyczki pod karą 100 florenów¹⁰². Żoną Jakuba była Anna¹⁰³.

W 1421 r. *Jan*, piszący się jako Cieszęcki, darował klasztorowi paulinów w Wieruszowie 1000 grzywien, zapisanych na 4 łanach w Cieszęcinie¹⁰⁴.

W 1469 r. dwaj *Mikołajowie*, synowie Jana, procesowali się z Janem i Sędziwojem z Wierzchlasu o bliżej nieznane sprawy¹⁰⁵.

W 1499 r. *Wojciech*, syn Bieniasza Lutoldowica, pożyczył od swojego stryja Lutolda Galewskiego 20 florenów, pod zastaw swojego działu w Lututowie¹⁰⁶. W 1507 r. Wojciech, razem ze swoim bratem rodzonym Bieniaszem, zastawili Małgorzacie, wdowie po sędzim wieluńskim Mikołaju Wieruszu Waliknowskim

⁹⁸ U II/2, s. 152.

⁹⁹ A. Boniecki, *op. cit.*, t. III, s. 206; *Metryka Uniwersytetu...*, s. 99.

¹⁰⁰ KDW, t. V, nr 608; t. X, nr 1438.

¹⁰¹ GWI, ks. I, k. 16.

¹⁰² AC, vol. II, nr 836.

¹⁰³ GWI, ks. I, k. 2.

¹⁰⁴ *Kopiarz dokumentów konwentu...*, cz. II: *Treść dokumentów...*, ABMK, t. XXVII, cz. 1, 1974, s. 211.

¹⁰⁵ GWI, ks. I, k. 181.

¹⁰⁶ GWI, ks. II, k. 104v-105.

(Walichnowskimi), młyn w Lututowie za 15 grzywien¹⁰⁷. W 1509 r. Wojciech brał udział, razem ze swoimi krewnymi, w sporze pomiędzy Elżbietą Tarnowską i tenutariuszem wieluńskim Stanisławem Kurozwęckim w sprawie brzegów rzeki Prześnicy, między dobrami królewskimi Pichlice i Osiek z jednej strony a Świątkowicami, Węglewicami i Lututowem z drugiej strony. Król Zygmunt Stary zatwierdził wówczas dokument Władysława Jagiełły z 1411 r. dotyczący nadania tych brzegów przodkowi Wojciecha Bieniaszowi Lutoldowicowi¹⁰⁸.

W 1504 r. *Bieniasz (Benedykt)* Cieszęcki z Cieszęcina i Lututowa, syn Bieniasza Lutoldowica¹⁰⁹, darował matce Annie cały swój dział w Lututowie¹¹⁰. W 1509 r., Bieniasz brał udział razem ze swoimi krewnymi, w sporze pomiędzy Elżbietą Tarnowską i tenutariuszem wieluńskim Stanisławem Kurozwęckim¹¹¹. W tym samym roku pożyczył od Bieniasza Niemojowskiego 8 grzywien pod zastaw młyna ze stawem w Lututowie¹¹². W 1518 r. Bieniasz otrzymał od swojego teścia Jana Mojka ze Śliwnik w ziemi kaliskiej posag swojej żony Katarzyny w wysokości 60 grzywien i zabezpieczył go na połowie swoich dóbr w Cieszęcinie i Lututowie. W 1523 r. wziął w zastaw od Bieniasza Niemojowskiego 3 mieszczan w Lututowie razem z ich polami za 25 florenów¹¹³. 12 X 1532 r. komisarze królewscy wyznaczyli granice pomiędzy Cieszęcinem, należącym do Bieniasza a królewską wsią Osiek¹¹⁴. W dniu 9 listopada tegoż roku król Zygmunt Stary, zatwierdził na prośbę między innymi Bieniasza, dokumenty w sprawie granic pomiędzy dobrami królewskimi a posiadłościami Wieruszów¹¹⁵. W 1537 r. Bieniasz zastawił całą swoją część w Lututowie razem z młynem i stawem za 100 grzywien na okres jednego roku, poczynsz od Bożego Narodzenia tegoż roku, braciom - Marcinowi i Andrzejowi Węgierskim¹¹⁶. W 1538 r. procesował się z plebanem z Cieszęcina Wojciechem o dziesięcinę i meszne. Sprawa trafiła przed sąd arcybiskupi¹¹⁷. W 1539 r. Lutoldowic pożyczył pod zastaw 6 łanów osiadłych we wsi Galewice - 110 florenów Mikołajowi Galewskiemu¹¹⁸. W latach

¹⁰⁷ GWI, ks. II, k. 422v, 465.

¹⁰⁸ MRPS, cz. I, nr 508.

¹⁰⁹ GWI, ks. II, k. 220; Bieniasz występuje tutaj jako brat rodzony Wojciecha, syna Bieniasza Lutoldowica. Bieniasz musiał być zatem również synem owego Bieniasza.

¹¹⁰ GWI, ks. II, 279, 501v.

¹¹¹ Zob. wyż.

¹¹² GWI, ks. II, k. 488.

¹¹³ GWI, ks. III, k. 80v-81, 250.

¹¹⁴ MRPS, cz. IV, nr 16571, 16667.

¹¹⁵ Zob. wyż.

¹¹⁶ GWI, ks. IV, k. 464v.

¹¹⁷ ACW, t. III, k. 461.

¹¹⁸ GWI, ks. V, k. 80v.

1546-1549 Bieniasz razem z Bieniaszem i Mikołajem Niemojowskimi procesował się z Janem i Mikołajem Galewskimi oraz z Bieniaszem i Marcinem Waliknowskimi (Walichnowskimi), o granice pomiędzy ich dobrami, leżącymi nad rzeką Prześnicą, a także Lututowem, Galewicami i Węglewicami oraz królewską wsią Pichlice¹¹⁹.

W 1531 r. *Małgorzata, Zuzanna, Katarzyna, Anna, Barbara i Zofia*, córki Bieniasza Bieniaszowica, pożyczły pod zastaw 2 łanów w Niemojewie, 20 grzywien Bieniaszowi Niemojowskiemu¹²⁰.

W latach 1549-1552 *Jan i Kasper* Cieszący, razem z Bieniaszem i Mikołajem Niemojowskimi procesowali się z Janem i Mikołajem Galewskimi oraz z Bieniaszem i Marcinem Waliknowskimi o granice pomiędzy ich dobrami, leżącymi nad rzeką Prześnicą, a także Lututowem, Galewicami i Węglewicami oraz królewską wsią Pichlice¹²¹.

W rejestrach podatkowych z lat 1552-1553 wspomniany Jan oraz *Stanisław* Cieszący są wymienieni jako współwłaściciele Lututowa¹²².

Z Osowa pisał się *Imram (Imbram)*, należący do zaufanych ludzi księcia Władysława Opolczyka¹²³. W 1386 r. wspólnie z Janem (Jaśkiem) Radłą z Łaszewa świadkował na dokumencie tegoż księcia w sprawie nadania wsi Dunajów szlachcicowi Denhartowi¹²⁴. Trzy lata później (16 listopada) Imram, jako starosta wieluński, wystąpił na dokumencie tego księcia, w którym potwierdził on sprzedaż dóbr w Rębielicach Szlacheckich, Parzymiechach i Lipiach przez Dzierżka Tłuka ze Strykowa, skarbnika łęczyckiego, Hanczkowi z Przemykowa¹²⁵. Urząd starościński Imram pełnił jednak tylko w 1389 r. Rok później wystąpił już bez tytułu (na dokumencie Opolczyka z dnia 25 stycznia, w którym książę dał w posagu swojej córce Jadwidze, żonie księcia Aleksandra Kiernowskiego, miasta: Włocławek, ziemię tucznowską oraz miasto i zamek w Bydgoszczy), a w 1391 r. starostą był już Stańczyk z Rudy¹²⁶. R. Rosin utożsamia Imrama również z Imramem z Nakła, który w dniu 21 IX 1395 r. wspólnie ze swoją żoną Klichną i jej

¹¹⁹ PW, ks. I, k. 33v-34v, 34v-35, 41v-42, 44v, 48v, 51v, 52v, 53, 55, 55v.

¹²⁰ GWI, ks. IV, k. 31v.

¹²¹ GWI, ks. I, k., 63-63v, 63v, 77v, 78-82, 84-84v, 104-104v, 105, 105v-106v, 109, 111, 112-114, 114-115, 142-145v.

¹²² ZD, t. XIII, s. 296.

¹²³ R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 242; J. Laberschek, *Potencjał...*, s. 133; idem, *Wyprawa...*, s. 155.

¹²⁴ AGZ, t. II, nr 14.

¹²⁵ PW, ks. VII, k. 49.

¹²⁶ U II/1, s. 155; CDP, t. II, cz. 2, nr 536.

matką Orgachną sprzedał podskarbiemu królewskiemu Hińczy z Boskowic wieś Szyszków, należącą do jego żony, za 200 grzywien. Jeśli ta identyfikacja jest poprawna, świadczyłoby to, że Imram - podobnie jak wielu spośród szlachty wieluńskiej - po klęsce Opolczyka w 1391 r. w wojnie z Władysławem Jagiełłą, opuścił dotychczasowego mocodawcę i zaskarbił sobie łaskę i względy nowego monarchy¹²⁷.

Parafia Czastary

Na jej obszarze swoje posiadłości posiadali Madalińscy (Madalańscy) herbu Larysza i Gruszczyńscy-Kośmidrowie herbu Poraj.

Madalińscy (Madalańscy) herbu Larysza (ryc. 10) wywodzili się z Glezyna k. Głogówka na Śląsku, skąd w końcu XIII w. przeprowadzili się do Małopolski i tam osiedli w Chechle w Krakowskim. W Wieluńskim nabyli dobra w latach czterdziestych XV w.¹²⁸

Piotr Madaliński odznaczył się w bitwie pod Grunwaldem, gdzie znajdował się w orszaku przybocznym Jagiełły. W latach 1412-1420 był podskarbin koronnym. Towarzyszył królowi Jagielle w licznych podróżach na Litwę i Ruś. W 1420 r. z polecenia władcy polskiego pojechał do komtura toruńskiego, aby odebrać od niego połowę należnej Polsce kwoty pieniędzy, przysądzonej wyrokiem wrocławskim. W 1431 r. brał prawdopodobnie udział w wojnie ze Świdrygiełłą, w czasie której dowodził wojskami polskimi w potyczce pod wsią Tymanie. W 1440 r. kupił od Jana Długosza 2 wsie w powiecie wieluńskim: Niedzielsko i Łyskornię¹²⁹.

W 1456 r. Sędziwój, syn Piotra, piszący się z Niedzielska i Łyskorni, wspólnie z Janem z Wierzchlasu, procesował się z Jakubem, Lutoldem i Anną Cieszęckimi o bliżej nieznane sprawy¹³⁰. W 1462 r. wspólnie z braćmi: *Mikołajem*, kustoszem i kanonikiem wieluńskim oraz z *Bartoszem* sprzedał, z prawem wykupu, wikariuszowi kolegiaty wieluńskiej, część swojego folwarku w Niedzielsku za 15 grzywien¹³¹. 22 VII 1463 r. Sędziwój zapłacił Januszowi Długoszowi 25 grzy-

¹²⁷ SHGZW, s. 130; PW, ks. VII, k. 49v-50v; J. Laberschek, *Wyprowa...*, s. 149-160; idem, *Wojna...*, s. 5-10; R. Rosin, *op. cit.*, s. 84; J. Sperka, *Z dziejów wojen...*, s. 307-322.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ A. Boniecki, *op. cit.*, t. II, s. 289; *Regesta i materiały*, [w:] M. Bobrzyński, S. Smolka, *Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893, nr 58, 59; ACW, t. I, k. 162v; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 87; F. Kiryk, *Mediolański (Madalenski, Medelanski, Mediolański, Medolanski, Meduski, Modulanski) Piotr h. Larysza*, [w:] PSB, t. XX, s. 373.

¹³⁰ GWI, ks. I, k. 2.

¹³¹ ACW, t. I, k. 162v.

wien reszty należności, którą był winien jego ojciec ojcu Janusza za kupione wsie Niedzielsko i Łyskornię¹³². Dwa lata później, kupił za 200 grzywien od Jana Cieciorke z Wyszczanowa jego wieś Parcice w powiecie wieluńskim¹³³. W 1475 r., wspólnie ze wspomnianymi braćmi, sprzedał temu samemu wikariuszowi czynsze ze wsi: Niedzielsko, Łyskornia i Parcice¹³⁴. W grudniu 1502 r. wziął w zastaw od Małgorzaty, wdowy po Marcinie Łyseskorskim, jej dobra wianne w Łyskorni za sumę 30 grzywien¹³⁵. Żoną Sędziwoja była bliżej nieznana Jadwiga¹³⁶.

W dniu 29 IX 1505 r. *Stanisław* Madaliński z Niedzielska i Łyskorni, poręczył za *Andrzeja* Dundę z Białej, że ten odda *Elżbiecie* Tarnowskiej dług w określonym terminie, wynoszący 200 grzywien¹³⁷. 2 V 1507 r. komisarze królewscy dokonali oznaczenia granic pomiędzy wsią królewską: Wyszczanów a wsią dziedziczną *Stanisława* i *Mikołaja*: *Torzeniec*, leżącymi w powiecie ostrzeszowskim (niestety nie wiadomo w jaki sposób Madalińscy stali się jej właścicielami)¹³⁸. 1 I 1509 r. *Stanisław* otrzymał od wojewodziny sandomierskiej i tenutariuszki wieluńskiej *Elżbiety* Tarnowskiej 100 grzywien posagu za jej córką, a swoją żonę *Katarzynę*. Jednocześnie zapisał *Katarzynie* 200 grzywien posagu i wiana na połowie swoich dóbr (otrzymanych w wyniku podziału braterskiego) w *Niedzielsku*, *Łyskorni* i *Parcicach*¹³⁹. 22 II 1510 r. *Stanisław* został oskarżony przez *Jana*, przeora konwentu *Paulinów* w *Wieruszowie*, o 16 skojców wojennego, które wziął od kmieci z *Żytniowa*¹⁴⁰. W tym samym roku, wspólnie z bratem *Mikołajem*, został wwiązany w dobra *Anny*, wdowy po *Stanisławie* *Torzeńskim*, w *Jutrkowie*, *Lubczynie*, *Baranowie*, połowę ogrodu i połowę ładu opustoszałego w *Torzeńcu*, które owa *Anna* zastawiła *Madalińskim* za 200 grzywien. Jednocześnie kupili od *Doroty* *Olszyńskiej*, wdowy po *Janie* *Małdrzyku* i od *Marcina* *Szczytniowskiego*, dziedziców w *Torzeńcu*, ich działki w *Torzeńcu*, *Książenicach*, *Jutrkowie* i *Lubczynie*¹⁴¹. W 1511 r. *Stanisław* razem z bratem *Mikołajem* sprzedał za 200 grzywien *Katarzynie* *Spiczyńskiej*, wdowie po burmistrzu wieluńskim *Bartłomieju* *Polkoni*, część swoich dóbr w *Niedzielsku*¹⁴². Następna wzmianka

¹³² *Regesta...*, nr 58, 59.

¹³³ GWI, ks. I, k. 126.

¹³⁴ ACW, t. I, k. 310.

¹³⁵ GWI, ks. II, k. 229.

¹³⁶ GWI, ks. I, k. 131v.

¹³⁷ GWI, ks. II, k. 346, 414, 458v.

¹³⁸ MRPS, cz. IV, nr 8475.

¹³⁹ GWI, ks. II, k. 458v-459.

¹⁴⁰ ZDZP II, t. I, nr 148.

¹⁴¹ GO, ks. III, k. 91v; ZO, ks. I, k. 36.

¹⁴² GWI, ks. II, k. 557-557v.

o Stanisławie pochodzi dopiero z 1523 r. Wówczas to pożyczył 20 grzywien od Mikołaja Beldy, mansjonarza wieluńskiego¹⁴³. Cztery lata później, zapisał mansjonarzom wieluńskim 100 grzywien na swoich dobrach w Niedzielsku, Łyskorni i Parcicach¹⁴⁴. W 1536 r. wspólnie ze swoim synem Janem, pożyczył od diekana wieluńskiego Stanisława Łowieńskiego 10 florenów¹⁴⁵. Sędziwój po raz ostatni w źródłach został odnotowany 11 I 1541 r.¹⁴⁶.

We wrześniu 1520 r. *Mikołaj*, brat Stanisława, zastawił Mikołajowi Szoffowi ze Skomlina karczmarza w Łyskorni za 10 grzywien na okres jednego roku, począwszy od Bożego Narodzenia tegoż roku. W czerwcu 1532 r. poręczył za swojego bratanka Jana, że ten odda dług 10 grzywien Annie, córce Pawła Łaszowskiego¹⁴⁷. W 1538 r. Mikołaj sprzedał za 800 grzywien Andrzejowi Mojaczowskiemu swoją wieś Torzeniec oraz darował mu swoje dobra w Jutrkowie. Jednocześnie wziął w zastaw od tegoż Mojaczowskiego za 150 grzywien połowę jego wsi Torzeniec¹⁴⁸. Cztery lata później (styczeń) Madaliński pożyczył Mikołajowi Starzechowskiemu 200 florenów pod zastaw miasta Toporowa¹⁴⁹. Mikołaj po raz ostatni w źródłach został odnotowany 2 I 1544 r.¹⁵⁰

W sierpniu 1546 r. *Jan*, syn Stanisława i Katarzyny, piszący się z Łyskorni i Parci, pożyczył 30 florenów Leonardowi Gasparskiemu ze wsi Gaspary w powiecie rawskim. W październiku 1548 r. Jan pożyczył od swojego brata Antoniego 60 florenów na okres do 1 stycznia następnego roku. 18 XII 1551 r. Jan został chorążym wieluńskim. Urząd ten piastował do 3 II 1567 r.¹⁵¹ 1 I 1552 r. Madaliński wydzierżawił za 17 florenów węgierskich braciom: Janowi i Zygmunutowi Trzcieńskim swoje dobra w Łyskorni¹⁵². Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Jan był razem ze swoimi braćmi rodzonymi: Antonim i *Zygmuntem* współwłaścicielem wsi: Łyskornia (11 " łana z 29 zagrodnikami) i Parcice (3 l' łana z 11 zagrodnikami). Żoną Jana była Zofia Siemikowska¹⁵³.

W grudniu 1550 r. wyżej wspomniany *Antoni*, brat Jana, wspólnie ze swoim drugim bratem *Andrzejem*, dokonali podziału dóbr rodzinnych w Niedzielsku i w Łyskorni. Każdy z braci zatrzymał dla siebie po połowie łanów kmiecych

¹⁴³ ACW, t. III, k. 229.

¹⁴⁴ ACW, t. III, k. 275.

¹⁴⁵ ACW, t. III, k. 451.

¹⁴⁶ GWI, ks. IV, k. 95; ks. V, k. 180; ks. VI, k. 208v; ks. VII, k. 80v, 202v; ACW, t. III, k. 451.

¹⁴⁷ GWI, ks. IV, k. 95.

¹⁴⁸ ZO, ks. I, k. 188v-189v, 191v-192, 194-194v.

¹⁴⁹ GWI, ks. V, k. 275v-276.

¹⁵⁰ GWI, ks. V, k. 356v.

¹⁵¹ ACW, t. III, k. 451; GWI, ks. VI, k. 208v; U II/2, s. 206.

¹⁵² ACW, t. III, k. 451; GWI, ks. V, k. 510; ks. VI, k. 208v; ks. VIII, k. 106v-107.

¹⁵³ ZD, t. XIII, s. 298, 300.

w obu tych wsiach oraz po połowie łąnów folwarcznych i dworu w Niedzielsku¹⁵⁴. 1 I 1551 r. Madaliński pożyczył Stanisławowi Bielskiemu 100 florenów na okres jednego roku¹⁵⁵. Żoną Antoniego była Anna Wierusz-Galewska¹⁵⁶.

Na terenie tej parafii rozsiedleni byli też **Gruszczyńscy** herbu **Poraj** (ryc. 16)¹⁵⁷. Założycielem tej rodziny był prawdopodobnie chorąży sieradzki w latach 1376-1387 Piotr z Gruszczy, leżących w ziemi sieradzkiej. Jedną z gałęzi Gruszczyńskich – Kośmidrowie, wywodzący się od Mikołaja Kośmidra z Iwanowic – posiadała także dobra w Wieluńskim¹⁵⁸.

W 1461 r. *Mikołaj Kośmider*¹⁵⁹ otrzymał od swojej matki Małgorzaty wieś Parcice w powiecie wieluńskim, którą 4 lata później zamienił za dopłatą 400 grzywien z Janem Cieciorą z Wyszanowa na Zagórzyn¹⁶⁰.

W 1487 r. *Jan Kośmider*, syn Mikołaja Kośmidra, opłacił swojej żonie Magdalenie Radogoskiej herbu Jelita, 100 grzywien na połowie swej części w Szkaradowie¹⁶¹. W 1490 r. wziął od Andrzeja Wierzbiety Wieruszowskiego w zastaw za 500 grzywien połowę Baranowa, połowę sadzawki, z połową młyna, cały folwark i fortalicję, wsie Krązkowy i Mirków, sadzawkę Osiny i sadzawkę w Krązkowach¹⁶². W styczniu 1493 r. Jan Kośmider otrzymał od króla Jana Olbrachta, należące poprzednio do Jana Dąbrowskiego, królewskie dobra we wsi Biała w powiecie wieluńskim, czyli połowę tej wsi. W sierpniu tegoż roku Jan zapisał swojej żonie 1000 florenów posagu i wiana na królewskich wsiach: Wyszanów i Białą¹⁶³. W tym samym roku zawarł ugodę z Andrzejem Wierzbietą Wieruszowskim i jego siostrą Barbarą w sprawie jakiś budynków w mieście Baranów i wsi Osiny¹⁶⁴. Od tego też roku Jan zaczął się procesować z Anną i jej mężem Andrzejem Dundą z Białej o dobra w owej wsi, stanowiące oprawę małżonki Jana Magdaleny¹⁶⁵. W kwietniu 1501 r. Jan kupił od Andrzeja Wiktorowskiego jego wieś Wiktorów za 75 grzywien¹⁶⁶. Zapewne w tym samym mniej więcej czasie nabył tak-

¹⁵⁴ GWI, ks. VII, k. 202v-205.

¹⁵⁵ GWI, ks. VII, k. 226.

¹⁵⁶ A. Boniecki, *op. cit.*, t. XVI, s. 236.

¹⁵⁷ A. Szymczakowa, *Szlachta sieradzka w XV wieku. Magnifici et generosi*, Łódź 1998, s. 119.

¹⁵⁸ Ibidem, s. 119-120.

¹⁵⁹ Ibidem, s. 137-139.

¹⁶⁰ Ibidem, s. 137-138.

¹⁶¹ Ibidem, s. 138.

¹⁶² ZO, k. 21-22.

¹⁶³ MRPS, cz. II, nr 72, 244.

¹⁶⁴ ZW, ks. I, k. 6-6v.

¹⁶⁵ GWI, ks. II, k. 18, 25, 33v, 103, 105v, 161, 194v, 205v, 219v.

¹⁶⁶ ZW, ks. I, k. 20v-21.

że połowę wsi Trzcinicy w powiecie wieluńskim¹⁶⁷. Jednak już w następnym roku w jego dobra w tej wsi, został wwiązany sądownie Andrzej Dunda z Białej, aby uzyskać od Jana przysądzone mu 120 grzywien kary, we wspomnianym powyżej procesie o Białą. Kośmider jednak nie zapłacił¹⁶⁸. Od 1505 r. Jan zaczął się procesować z wyżej wspomnianym Dundą i jego żoną również o wsię: Trzcinica, należącą do Dundy i Wiktorów, należący do Kośmidrów. Po stronie Andrzeja wystąpił wówczas poprzedni ich dzierżawca Jan Dąbrowski, który utracił królewszczyny właśnie na rzecz Kośmidra¹⁶⁹. Dąbrowski był także mężem córki Mikołaja Dundy z Białej - Katarzyny¹⁷⁰. Procesy zakończyły się dla Jana ciężkimi porażkami. Andrzej Dunda miał bowiem zostać wwiązany z pełnomocnictwa królewskiego w dobra Kośmidra w Białej i w tamtejszą fortalację. Jan musiał zapłacić ponadto 1000 florenów wadium¹⁷¹. Kośmider jednak sprzeciwił się wyrokowi królewskiemu i nie wykonał postanowień sądowych, za co został skazany w dniu 21 VIII 1508 r. na banicję i uwięzienie, dopóki nie uczyni zadość Andrzejowi za wygrane przez niego procesy i wadia¹⁷². Po śmierci Kośmidra, proces o dobra bielskie został jednak wznowiony przez jego żonę i synów: Mikołaja, Jana, Marcina i Piotra¹⁷³. Musiała go wygrać Magdalena, gdyż w 1511 r. zapisała swojej córce Urszuli 200 florenów posagu właśnie na posiadłościach w Białej i Wyszanie¹⁷⁴. Jan Kośmider zmarł przed 19 II 1509 r.¹⁷⁵

W 1525 r. *Mikołaj Kośmider*, syn Jana Kośmidra Mikołajowica i Magdaleny Radogoskiej, sprzedał Grzegorzowi Trzcieńskiemu za 80 grzywien połowę wsi Trzcinica¹⁷⁶. Była to ta sama część tej wsi, którą nabył niegdyś ojciec Mikołaja, a w którą w 1502 r. został sądownie wwiązany Andrzej Dunda Bielski, piszący się odtąd także z Trzcinicy¹⁷⁷. W 1509 r. Dunda sprzedał ją owemu Grzegorzowi, ale widocznie po śmierci Andrzeja (pomiędzy rokiem 1516/1517 a 1525 r.¹⁷⁸) musiała wrócić ponownie do rąk Kośmidrów¹⁷⁹; synowie Bielskiego pisali się

¹⁶⁷ GWI, ks. II, k. 208.

¹⁶⁸ GWI, ks. II, k. 205v, 212.

¹⁶⁹ GWI, ks. II, k. 333v, 334v, 335, 394v, 402, 402v, 466, 472v; ZW, ks. I, k. 2, 25v, 73v-74v.

¹⁷⁰ GWI, ks. I, k. 189

¹⁷¹ GWI, ks. II, k. 333v, 465v.

¹⁷² MRPS, cz. IV, nr 8718.

¹⁷³ GWI, ks. II, k. 494v, 501, 507, 529v, 536v-537.

¹⁷⁴ MRPS, cz. IV, nr 10075.

¹⁷⁵ MRPS, cz. IV, nr 635, 10075; GWI, ks. II, k. 407, 473v, 501.

¹⁷⁶ GWI, ks. III, k. 297v-298.

¹⁷⁷ GWI, ks. II, k. 212v; ZW, ks. I, k. 171v.

¹⁷⁸ ZW, ks. I, k. 171v; GWI, ks. III, k. 43v, 297v.

¹⁷⁹ GWI, ks. II, k. 480v.

tylko jako dziedzice w Białej¹⁸⁰. Trzcieński, nie będąc do końca przekonany o prawomocności transakcji z Bielskim, postanowił odkupić ją tym razem już od Kośmidrów. Żoną Mikołaja Kośmidra była Anna Pogorzelska. Mikołaj zmarł pomiędzy listopadem 1535 r. a 30 XI 1537 r. Anna po jego śmierci ponownie wyszła za mąż za Stanisława Lutolda Bielskiego herbu Wierusz¹⁸¹.

W 1551 r. *Joachim*, *Jan* i *Adam*, synowie Mikołaja Kośmidra Janowica i Anny Pogorzelskiej, dokonali razem ze swoją matką, wówczas żoną Stanisława Lutolda Bielskiego i ze swoim ojczymem podziału dóbr oprawnych, otrzymanych przez Annę od ich ojca w Białej i Wiktorowie. Kośmidrowie scedowali wówczas matce fortalicję oraz połowę pól uprawnych, łąk i ogrodów, należących do folwarku w Białej, staw leżący przed fortalicją w tejże wsi oraz połowę sadu tamże. Kośmidrowie odstąpili Annie także połowę dóbr w Wiktorowie oraz pożyczili od Bielskich 200 florenów do Bożego Narodzenia tegoż roku¹⁸². W tym samym roku podjęli próbę odzyskania od Jana, Marcina i Zygmunta Trzcieńskich połowy wsi Trzcinica, która niegdyś należała do ich ojca. Proces wygrali jednak Trzcieńscy¹⁸³. 1 I 1552 r. Joachim i Jan pożyczili od sędziego grodzkiego wieluńskiego Wojciecha Skrzyńskiego 200 florenów do 1 stycznia następnego roku, pod wadium 200 florenów¹⁸⁴.

Parafia Łyskornia

Rozsiedleni w niej byli Russoccy herbu Korab, Łyseskorscy herbu Wierusz i Jakub Wilamowski herbu Kamiona.

Gniazdem rodowym ***Russockich*** herbu ***Korab*** (ryc. 9) były Russocice w powiecie konińskim w województwie kaliskim. W Wieluńskim pojawili się dopiero w latach trzydziestych XVI w. Posiadali tam 4 całe wsie: Dąbrowę, Młynisko, Ożarów i Rudniki oraz dział w Łagiewnikach¹⁸⁵.

W 1506 r. *Mikołaj*, starszy syn stolnika łączyckiego Jana i jego drugiej żony Małgorzaty, po śmierci ojca, wspólnie ze swoim bratem Franciszkiem, odziedziczył 11 wsi w ziemi kaliskiej: Russocice, Piorunowo, Polikno, Kuny, Mnieszew, Mostki, Przyszonie, Międzylesie, Małyszyna, Skarbki i Kamionka oraz części

¹⁸⁰ ACW, t. III, k. 70.

¹⁸¹ ZW, ks. I, k. 369v; GWI, ks. IV, k. 362v, 531v; ks. VII, 336v.

¹⁸² ZW, ks. I, k. 336v-339v.

¹⁸³ ZW, ks. II, k. 261v-264.

¹⁸⁴ GWI, ks. VIII, k. 105.

¹⁸⁵ H. Kowalska, *Russocki (Rusocki) Mikołaj h. Korab*, [w:] PSB, t. XXXIII, s. 150

w Grzymiszewie, Gozdowie, Dębem i Krzymowie, a także Koszonowo w województwie poznańskim. W 1509 r. został chorążym kaliskim, a od 3 II 1511 r. piastował urząd kasztelana biechowskiego. W 1529 r. Mikołaj przeniósł na Rus-socice zapis posagu i oprawy żony. Jednocześnie otrzymał pozwolenie na założenie miasta na gruncie tej wsi na prawie niemieckim, ale zamiaru tego nie udało mu się zrealizować. Rok później otrzymał prawo do wykupienia wszystkich wsi, wójtostw i sołectw należących do starostwa łęczyckiego. W 1532 r. w wyniku korzystnej transakcji, przejął od podkomorzego poznańskiego Stanisława Lassockiego starostwo rawskie, którego został jednak pozbawiony wyrokiem sądu królewskiego w 1538 r. W latach 1533-1537 Mikołaj toczył zajadły spór z bratem stryjecznym swojej żony, kasztelanem brzesko-kujawskim Tomaszem Lubrańskim, o ordynację lubrańską pozostałą po rodzonym bracie Anny - Grzegorz. W 1533 r. Mikołaj kupił od Mikołaja, Wojciecha i Walentego Ożarówskich ich dobra we wsi Ożarów w powiecie wieluńskim za 100 grzywien. W 1534 r. popadł w ostry zatarg ze starostą Księstwa Opolskiego. Mikołaj oskarżył wówczas go o najazd i złupienie jego wsi Rudniki w powiecie wieluńskim. Opolanie natomiast twierdzili, że to właśnie Russocki napadł zbrojnie na ziemię opolską. W latach 1534, 1537, 1543, 1544 i 1546 Mikołaj procesował się z Raczyńskimi z Racyna (pow. wieluński). Mikołaj oskarżył wtedy Raczyńskich o naruszenie granic, oddzielających Raczyn od Dąbrowy. Proces ten był kontynuowany w latach 1549-1550 przez żonę Mikołaja Annę, już wówczas wdowę. Ostatecznie Russocky proces przegrali, gdyż Raczyńscy zostali uwolnieni od wszelkich zarzutów. 18 V 1537 r. Mikołaj zabił pod Koninem, jadącego z poselstwem od króla na sejmik do Brześcia Kujawskiego, Tomasza Lubrańskiego. Russocki został wówczas oskarżony o zbrodnię obrazy majestatu i pozwany na sąd sejmowy w marcu 1538 r. Od kary śmierci Mikołaja uratował jedynie opór posłów i niechęć części senatorów do królewskich planów zaostrenia kary za mężobójstwo. Ostatecznie uznano Russockiego winnym obrazy majestatu, a król skazał go 5 V 1538 r. na 18 miesięcy więzienia w wieży zamku malborskiego. Mikołaj nie został jednak pozbawiony czci i urzędu. W 1540 r. Russocki sprzedał skarbowi królewskiemu wójtostwo i młyn w Kłodawie. W 1541 r. Mikołaj przez dłuższy czas bawił w Wilnie u boku Zygmunta Starego. Wówczas to zaangażował się w uwolnienie Hieronima Łaskiego, ponownie uwięzionego, tym razem przez sułtana tureckiego. W połowie października 1547 r. Russocki został pozwany przez Jana i Krzysztofa Kobyłańskich o to, że zarządca jego dóbr w Rudnikach wraz z chłopami z tejże wsi, zniszczyli im 6 stawów rybnych oraz pasieki w ich wsi Jaworzno (pow. wieluński). 8 VII 1548 r. Mikołaj został zabity w Kazimierzu Biskupim przez starostę inowłodzkiego Jakuba Drzewickiego, męża Anny Opo-

rowskiej, wdowy po Tomaszu Lubrańskim. Russocki udawał się wówczas ze sejmiku średzkiego na sejmik generalny w Kole. Pozostawił 3 synów: Jana, miecznika kaliskiego, Stanisława i Mikołaja oraz córkę Katarzynę, żonę wojewody brzesko-kujawskiego Grzegorza Kretkowskiego¹⁸⁶.

Mikołaj, łowczy sieradzki i *Stanisław*, dworzanin Zygmunta Augusta, synowie Mikołaja i Anny, odziedziczyli po ojcu w powiecie wieluńskim wsie: Dąbrowę (9 łąnów z 18 zagrodnikami), Młynisko (6 łąnów z 7 zagrodnikami), Ożarów (9 łąnów z karczmą i 19 zagrodnikami) i Rudniki (5 łąnów z 21 zagrodnikami) oraz 11 zagrodników w Łagiewnikach. W maju 1547 r. Mikołaj i Stanisław musieli zgodzić się na sądową intromisję Wojciecha, Marcina, Grzegorza, Jana, Sebastiana, Agnieszki (żony Wojciecha) i Róży (wdowy po Janie) Raczyńskich w wieś Dąbrowę¹⁸⁷.

Z Łyskorni pochodzili *Łyseskorscy* herbu *Wierusz*.

W dniu 8 IX 1403 r. *Stefan* z Łyskorni był świadkiem w procesie o posiadłości miasta Bolesławiec. Stefana określono wówczas jako „[...] strenuus miles [...]”¹⁸⁸.

W 1420 r. *Jan* z Łyskorni, syn *Henryka*, zapisał się na studia na Uniwersytecie Krakowskim. 27 VII 1425 r. oczyścił się przed sądem ziemskim wieluńskim z nagany szlachectwa, dokonanej przez Macieja Strusia z Raczyna¹⁸⁹.

W 1466 r. *Mikołaj*, piszący się z Łyskorni, syn Jana, wspólnie ze swoją matką Katarzyną oraz innymi szlacheccami wieluńskimi, zeznawał w procesie sądowym między Wieruszem z Kowali a Janem z Gaszyna. W latach 1466-1468 Mikołaj piastował urząd burgrabiego wieluńskiego¹⁹⁰.

W 1499 r. *Maciej* z Łyskorni, określony wówczas jako Janowic, a zatem syn bliżej niezidentyfikowanego Jana (możliwe, że ów Jan był synem Mikołaja Janowica, a Maciej otrzymał imię po swoim dziadzie ojczystym) pożyczył Jadwidze z Łagiewnik i jej synowi Wojciechowi 20 grzywien pod zastaw 2 łąnów osiadłych ziemi w tychże Łagiewnikach. W 1502 r. kupił od Mikołaja Anzelma z Mokrska łąn ziemi w Łagiewnikach za 4 grzywny. W 1505 r. sprzedał Wojciechowi Brodnickiemu 2 łąny osiadłe w Raczynie za sumę 40 grzywien i połowę łąnu w Łagiewnikach. W 1509 r. Maciej zapisał swojej żonie Katarzynie, córce Mikołaja Maliskiego z Raczyna, 40 grzywien posagu i wiana na połowie swoich dóbr w Łyskorni. Rok później kupił od Mikołaja Anzelma z Mokrska za sumę

¹⁸⁶ Ibidem, s. 150-152; ZW, ks. I, k. 260v, 266, 335-336, 338, 395v-396v; ks. II, 3, 38; GWI, ks. V, k. 475v; ks. VI, k. 81-81v, 320v; VII, k. 302v-303; ZD, t. XIII, s. 288, 296, 300, 301, 302.

¹⁸⁷ H. Kowalska, *op. cit.*, s. 152; GWI, ks. VI, k. 320v; ZD, t. XIII, s. 288, 296, 300, 301, 302.

¹⁸⁸ MK, ks. XVII, k. 125.

¹⁸⁹ Ibidem, ks. XXIV, k. 196-196v; *Metryka Uniwersytetu...*, s. 112.

¹⁹⁰ GWI, ks. I, k. 142v, 178; ks. II, k. 114.

40 grzywien jego dział w Łagiewnikach. W 1511 r. wziął w zastaw od Jana Kośmidra Gruszczyńskiego z Białej za sumę 6 grzywien 2 łany opustoszałe w tejże wsi. Jedenaście lat później Elżbieta, wdowa po Lutoldzie Bielskim i jej syn Wojciech próbowali siłą zająć te łany. Maciej po raz ostatni jako żyjący, w źródłach został odnotowany 29 IX 1525 r.¹⁹¹.

W dniu 29 IX 1525 r. *Piotr*, syn Macieja, piszący się jako Łyseskorski z Łagiewnik, wspólnie z braćmi: Janem i *Andrzejem* zawarł ugodę w sprawie dóbr w Łagiewnikach ze Stanisławem, Andrzejem i Hieronimem Brodnickimi. Brodnicy odstąpili wówczas Łyseskorskim 2 łany osiadłe ziemi w tychże Łagiewnikach oraz zobowiązali się zapłacić im do dnia 24 czerwca następnego roku dodatkowo 62 grzywny. Po raz ostatni w źródłach Piotr pojawił się w czerwcu 1537 r. Wówczas to zapisał dobra w Łagiewnikach i Łyskorni swoim braciom: Andrzejowi i Jakubowi¹⁹².

W 1535 r. *Maciej*, syn Macieja, piszący się jako Łyseskorski z Łagiewnik, zastawił Piotrowi Maliskiemu za 20 grzywien 2 łany osiadłe ziemi w Łagiewnikach na okres jednego roku¹⁹³. Maciej prawdopodobnie zmarł po tej dacie, gdyż nie występuje już w źródłach z późniejszego okresu.

W 1539 r. *Jakub*, syn Macieja, piszący się jako Łyseskorski z Łyskorni i Raczyzna, zapisał swojej żonie, bliżej nieznannej Elżbiecie, 100 florenów posagu na połowie swoich dóbr w Łagiewnikach i Raczynie oraz na całym folwarku i dworze w Łyskorni. W 1545 r. sprzedał bratu Mikołajowi swoje dobra macierzyste w Łyskorni za sumę 80 grzywien. Jakub po raz ostatni pojawił się w źródłach w 1546 r.¹⁹⁴.

W 1539 r. *Mikołaj*, syn Macieja, piszący się jako Łyseskorski z Raczyzna i Łagiewnik, zastawił Katarzynie, wdowie po Piotrze Raczyńskim, za 10 grzywien łan ziemi osiadły w Raczynie na okres jednego roku. 3 I 1541 r. Mikołaj, wspólnie ze swoją matką Katarzyną i rodzonymi braćmi: wspomnianym wyżej Andrzejem oraz *Janem*, zastawił za sumę 10 grzywien Jakubowi Gaszyńskiemu połowę łana osiadłego w Łyskorni¹⁹⁵. 23 I 1542 r. kupił od wspomnianego brata Jana za sumę 105 grzywien jego dział, który ten miał w połowie Łagiewnik¹⁹⁶. Pod koniec czerwca 1543 r. Mikołaj zapisał swojej żonie Annie, córce Andrzeja Piaskowskiego, 140 grzywien posagu i wiana na połowie dóbr w Łagiewnikach

¹⁹¹ GWI, ks. II, k. 114, 329, 483, 506v, 544; ks. III, k. 212v, 293; ks. IV, k. 360v, 501v; ZW, ks. I, k. 28-28v; ks. II, k. 480.

¹⁹² GWI, ks. III, k. 293; ks. IV, k. 501v.

¹⁹³ GWI, ks. IV, k. 306v.

¹⁹⁴ GWI, ks. IV, k. 501v; ks. V, k. 61, 410v-411; ZW, ks. II, k. 480.

¹⁹⁵ GWI, ks. III, k. 293; ks. IV, k. 501v; ks. V, k. 175-175v.

¹⁹⁶ GWI, ks. III, k. 293.

oraz na połowie folwarku i dworu tamże. W 1547 r. sprzedał *Adamowi Buczkowi* z Łyskorni za sumę 120 grzywien swoje dobra ojczyste w tejże Łyskorni. Według rejestrow podatkowych z lat 1552-1553, Mikołaj był wspólnie ze swoim bratem Wojciechem, właścicielem 10 łanów z 6 zagrodnikami w Łagiewnikach¹⁹⁷.

W dniu 24 I 1541 r. *Wojciech*, syn Macieja, piszący się jako Łyseskorski z Łyskorni, został pozwany przez mieszczanę wieluńską *Annę* z Łyskorni, kucharkę plebana w Łyskorni, w sprawie o nie oddanie w określonym terminie długu, wynoszącego 1 wiardunek. Według rejestrow podatkowych z lat 1552-1553 Wojciech był wspólnie ze swoim bratem Mikołajem właścicielem 10 łanów z 6 zagrodnikami w Łagiewnikach¹⁹⁸.

Na terenie tej parafii swoje dobra miał też *Jakub Wilamowski* herbu *Kamiona*. Był on sekretarzem króla i dzierżawcą tenuty królewskiej-starostwa bolesławieckiego, w skład którego wchodziły: w powiecie wieluńskim - miasto Bolesławiec, część wsi Chotynin, wsie: Wójcin i Żdżary oraz w powiecie ostrzeszowskim: Donaborów, Jankowy i Wyszanów. Ponadto w Wieluńskim posiadał: 4 zagrodników w Łyskorni, 17 gospodarstw kmiecych w Białej (królewszczyzna) oraz wspólnie z Janem Przedborem Rokszyckim 1,5 łana z 9 zagrodnikami w Lubojence i 3 łany z 14 gospodarstwami kmiecymi w Lubojni¹⁹⁹. W 1542 r. Jakub wziął w zastaw za 21 grzywien dział Mikołaja Galewskiego w Galewicach. Ów Mikołaj musiał spłacić dług do 26 czerwca tegoż roku, w przeciwnym razie Galewski będzie musiał, albo zapłacić Wilamowskiemu 42 grzywny, albo będzie musiał zgodzić się na jego intromisję w swoje dobra²⁰⁰. W dniu 28 V 1546 r. zapisał swojej żonie, bliżej nieznannej Katarzynie, w dożywotnie użytkowanie Lubojnę i Lubojenkę²⁰¹. W tym samym roku procesował się z *Feliksem*, *Sebastianem* i *Marcinem Pagowskimi* o granice pomiędzy wsiami: Lubojenka a Radostków (Pagowskich)²⁰². Dwa lata później (1 lutego) otrzymał od króla Zygmunta Starego wieś: Dobrygość w powiecie ostrzeszowskim oraz dział w Białej (pow. wieluński), które po śmierci poprzedniego tenutariusza Jana Kośmidra Gruszczyńskiego wróciły do władcy²⁰³. W czerwcu 1550 r. Jakub został wprowadzony przez Annę Wieruszowską, żonę kasztelana wieluńskiego Mikołaja

¹⁹⁷ GWI, ks. V, k. 81, 175-175v, 274-275, 320v, 410v-411; ks. VI, k. 3; ZD, t. XIII, s. 296.

¹⁹⁸ ZW, ks. II, k. 480; ACW, t. III, k. 500; ZD, t. XIII, s. 296.

¹⁹⁹ GO, ks. IV, k. 44v; GWI, ks. VII, k. 3v, 247; MRPS, cz. IV, nr 8190, 22399; *Województwo sieradzkie...*, s. 65; ZD, t. XIII, s. 297, 300.

²⁰⁰ GO, ks. IV, k. 44v-45.

²⁰¹ MRPS, cz. IV, nr 22399.

²⁰² PW, ks. I, k. 35.

²⁰³ MRPS, cz. IV, nr 8190.

Oporowskiego, w posiadanie należącej do niej części wsi Chobanin. W tym samym roku procesował się z wojewodą sieradzkim i starostą krzepickim, ostrzeszowskim, krzeszowickim i brzeźnickim Spytkiem Tarnowskim o granice pomiędzy dobrami starostwa bolesławieckiego, a należącym do owego Spytki Opatowcem (pow. wieluński). W następnym roku Jakub procesował się z Hieronimem Moszyńskim o dobra w Lubojence²⁰⁴. Wilamowski miał córkę Annę, żonę Jana Trzcieńskiego²⁰⁵.

Parafia Naramice

Na jej terenie swoje dobra posiadali *Naremscy*.

W dniu 1 X 1408 r. *Jan* z Naramic był świadkiem w sprawie pomiędzy konwentem cysterek ołobockich a kmieciami ze Żdżar. Po raz ostatni Jan w źródłach został odnotowany w 1409 r.

W dniu 4 XII 1419 r. *Janusz* Naremski z Naramic był świadkiem fundacji przez Jana Długosza z Czernic ołtarza w kościele parafialnym w Brzeźnicy. Następną wzmianka o Januszu pochodzi z dnia 7 II 1424 r. Także i wówczas był świadkiem, ale tym razem w sprawie o naganę szlachectwa Stanisława z Kraszkowic²⁰⁶.

Parafia Siemianice

Na jej terenie rozsiedleni byli Siemiańscy, Rakowscy oraz inni szlachcice piszący się z Siemianic i Rakowa.

W dniu 8 IX 1401 r. *Lutek* z **Siemianic** był świadkiem w sprawie o dobra miasta Bolesławiec. Następną wzmianka o Lutku pochodzi dopiero z dnia 10 VI 1412 r. Wówczas to był sędzią polubownym w sporze pomiędzy klasztorem Paulinów św. Mikołaja w Wieluniu a dawnym sołtysem wsi Dietrzniki Henrykiem²⁰⁷.

W 1452 r. *Jurga* z **Siemianic** poświadczył za Mikołaja Małdrzyka z Olszyny przed Maciejem z Olszowej, że odda mu 100 grzywien długu. Ostatnia wzmianka o Jurdze pochodzi z 1466 r.²⁰⁸

²⁰⁴ GWI, ks. VII, k. 3v-4; MK, ks. LXXIX, k. 182, 247-253.

²⁰⁵ S. Leitgeber, *Trzcińscy herbu Okrza*, maszynopis w Gabinecie Genealogiczno-Heraldycznym na Zamku Królewskim w Warszawie, Puszczykówko 1960, s. 1.

²⁰⁶ MK, ks. LXVI, k. 46; KDW, t. V, nr 309.

²⁰⁷ MK, ks. XXIV, k. 124; ZDZP I, nr 59.

²⁰⁸ Koz. zach., s. 287; GWI, ks. I, k. 143v.

W 1466 r. w źródłach został odnotowany został *Jan z Siemianic*, mąż bliżej nieznanej Doroty²⁰⁹.

W tym samym roku za *Stanisława i Macieja* braci z **Siemianic**, poręczyli przed Mikołajem ze Zbyszyc Jan Gromadzki i Stefan Masłowski, że oddadzą temuż Mikołajowi 40 grzywien długu²¹⁰.

Z Siemianic pisała się także rodzina **Siemiańskich**.

W 1497 r. *Wawrzyniec* Siemiański z Siemianic zapisał swojej żonie Annie Rakowskiej 252 floreny posagu i wiana na swoich dobrach w Siemianicach. Trzy lata później kupił od Anny, żony Jana Plickiego, jej dobra ojczyste w Siemianicach, stanowiące połowę tejże wsi oraz część jej ojcowizny w Szymanowie na Śląsku za 140 florenów. W 1504 r. był jednym z jednaczy sądowych w procesie pomiędzy Różą Kwiatkowską, córką Jana Boksa-Radoszewskiego, a jej stryjami Boksa i Marcinem Boksa-Radoszewskimi. Wawrzyniec prawdopodobnie po tej dacie zmarł, gdyż w źródłach z późniejszego okresu już się nie pojawia²¹¹.

W 1524 r. *Jakub, Mikołaj i Błażej* Siemiańscy z Siemianic i Rakowa (tę ostatnią miejscowość odziedziczyli po matce - Annie Rakowskiej), synowie Wawrzyńca, spłacili swoją siostrę Barbarę, żonę Daniela Kwiatkowskiego, ze 100 florenów posagu zabezpieczonego na wsi Siemianice²¹². W 1532 r. Jakub zapisał swojej żonie Annie, córce Mikołaja Zmysłowskiego, 120 florenów na połowie swoich dóbr w Siemianicach²¹³. Pięć lat później Jakub sprzedał swoim braciom: *Janowi*, Mikołajowi i *Wawrzyńcowi* za sumę 600 florenów połowę wsi Raków, którą posiadał²¹⁴. W 1537 r. Jakub razem ze swoim synem *Grzegorzem* sprzedał swoim braciom: *Janowi, Pawłowi, Mikołajowi, Błażejowi i Wawrzyńcowi* za sumę 600 florenów swoje dobra w Rakowie, które miał od Jadwigi Łaszowskiej i jej córki Anny²¹⁵. W 1546 r. Jakub otrzymał od swoich braci ciotecznych: *Stanisława i Macieja Rakowskich* zwrot 200 grzywien długu, które Rakowscy pożyczycy od Jakuba pod zastaw swoich dóbr w Rakowie²¹⁶. Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Siemiańscy byli właścicielami Siemianic (12 łąnów z 23 zagrodnikami) i 1 łąna z 3 zagrodnikami w Rakowie²¹⁷.

²⁰⁹ GWI, ks. I, k. 143v.

²¹⁰ GWI, ks. I, k. 143v.

²¹¹ GWI, ks. II, k. 50, 158, 271; ZW, ks. I, k. 53, 60.

²¹² ZW, ks. I, k. 53-53v.

²¹³ GWI, ks. IV, k. 72v.

²¹⁴ GWI, ks. IV, k. 522v-523.

²¹⁵ GWI, ks. IV, k. 533-534.

²¹⁶ ZW, ks. II, k. 507v.

²¹⁷ ZD, t. XIII, s. 304.

W 1552 r. *Barbara*, córka Jakuba Wawrzyńcowica, otrzymała od swojego męża Wacława Skrzyńskiego 200 florenów posagu i wiana na połowie jego dóbr w Skrzynnie, Niemierzynie i Gromadkach²¹⁸.

Z **Rakowa** pisał się *Maciej*, który 1 X 1408 r. był świadkiem w procesie sądowym pomiędzy opatką ołobocką Benedyktą a kmieciami ze Żdżar²¹⁹.

W 1435 r. w źródłach został odnotowany *Frycz* z **Rakowa**²²⁰.

W 1464 r. w źródłach został odnotowany *Michał* z **Rakowa**, noszący przydomek *Brożyna*²²¹.

Z **Rakowa** pisała się też rodzina **Rakowskich**.

W 1458 r. *Jan* z Rakowa i Siemianic zeznawał w procesie pomiędzy Bieniaszem Waliknowskim a Jakubem Cieszęckim z Galewic. W 1464 r. wspólnie z innymi szlachcicami wieluńskimi zeznawał w procesie pomiędzy Katarzyną z Urbanic a Elżbietą Abrahamową z Chotowic. Następną wzmianka o Janie pochodzi dopiero z 1500 r. Wówczas to zastawił Jadwidze Raczyńskiej za 80 grzywien połowę swoich dóbr w Rakowie, Siemianicach i tych, które trzymał w zastawie w Stawie. Jan zmarł pomiędzy 1501 r. (po raz ostatni wystąpił wówczas w źródłach) a 31 X 1519 r. (został określony wtedy jako zmarły)²²².

W dniu 31 X 1519 r. *Wojciech* Rakowski z Rakowa i Siemianic, syn Jana, zastawił swojemu bratu ciotecznemu Janowi Siemiańskiemu za sumę 14 florenów, swoją ojcowiznę w Rakowie.

5 X 1528 r. *Jan* Rakowski z Rakowa i Siemianic, syn Jana, oczyścił się z nagany szlachectwa. Dziesięć lat później wspólnie z woźnym sądowym ostrzeszowskim wwiązał Barbarę, żonę Piotra Myjomskiego, w połowę wsi Olszowa w powiecie ostrzeszowskim. Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Rakowscy byli właścicielami 4 zagrodników w Rakowie²²³.

²¹⁸ GWI, ks. VIII, k. 217v.

²¹⁹ Koz. zach., t. I, s. 233.

²²⁰ Koz. wsch., t. I, s. 379; Koz. zach., t. I, s. 233.

²²¹ Koz. wsch., t. I, s. 379; GW, ks. I, k. 16; ks. II, k. 50.

²²² GW, ks. I, k. 16, 109v; ks. II, k. 116v, 166v; ks. III, k. 132; GO, ks. III, k. 366; ZW, ks. II, k. 487.

²²³ GO, ks. III, k. 366; ZW, ks. II, k. 487, 507v; GWI, ks. III, k. 132; MRPS, cz. IV, nr 5390; ZD, t. XIII, s. 304.

Parafia Skomlin

Na jej obszarze rozsiedleni byli Szoffowie (Staffowie) herbu Szoff (Szaff), Wężykowie herbu Wąż i Wolicy herbu Janina.

Szoffowie (Szaffowie) herbu **Szoff (Szaff)** (ryc. 19) pochodzili z Miśni. Ich gniazdem rodzinnym było Sollgast nad Elsterą. W 2. połowie XIII w. opuścili swoje rodzinne siedziby i udali się na Śląsk. Tam osiedlili się w Świdnickiem i Ziębicciem. Pojawili się także na Opolszczyźnie. Zaczęli wówczas pisać się jako Szoffowie. W ziemi wieluńskiej występują od 1378 r., kiedy to z łaski księcia Władysława Opolczyka otrzymali pewne nadania, o czym niżej. Na początku XV w. śląscy Szoffowie przyjęli nowy herb (Szoff): na przemian czerwone i srebrne słupy²²⁴.

W dniu 6 VI 1378 r. *Jan Szoff*, ochmistrz dworu księcia Władysława Opolczyka, wcześniej jego wychowawca i opiekun w latach dziecięcych, otrzymał od niego za wierną dotychczasową służbę nadanie w lenno wsi **Skomlin** i fortalicję **Toplin**, leżące w Wieluńskim. Książę określił też wówczas obowiązki mieszkańców tejże wsi wobec niego, polegające na dostarczeniu do fortalicji w Toplinie 1 kopijnika i procarza w pancerzach i na koniach. 9 VIII 1382 r. Jan, wówczas burgrabia zamku w Bolesławcu, świadcował na dokumentach Władysława Opolczyka, w których książę fundował i uposażał klasztor pauliński na Jasnej Górze w Częstochowie. W 1385 r. Jan został marszałkiem Opolczyka. Urząd ten pełnił do 1391 r., kiedy to został starostą wieluńskim²²⁵.

W dniu 28 III 1420 r. *Mikołaj* i *Fryderyk* Szoffowie ze Skomlina byli świadkami nadania przez Lutolda Wierusza, dziedzica Wiktorowa, 1 łana ziemi w Ciciułowice paulinom w Wieruszowie²²⁶. Świadczy to, że po klęsce Opolczyka w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XIV w. w wojnie z królem Władysławem Jagiełłą, Szoffowie uznali, podobnie jak zdecydowana większość byłych stronników księcia, nowego władcę i uzyskali jego przebaczenie oraz zachowali swoje dobra w Wieluńskim.

W 1458 r. *Mikołaj* Szoff ze Skomlina procesował się z Grzegorzem ze Starzenic o bliżej nieznane sprawy²²⁷.

W 1459 r. *Piotr* Szoff z Mokrska, Skomlina i Widawy był jednaczem sądownym w procesie pomiędzy Janem z Małyszyna, Janem z Olewina i Stanisławem

²²⁴ T. Jurek, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV w.*, Poznań 1996, s. 279-280.

²²⁵ MK, ks. LXXIV, k. 230v-231v; J. Laberscheck, *Potencjał...*, s. 132, 139; idem, *Wyprawa...*, s. 154; ZDZP I, nr 13, 14; J. Sperka, *Urzednicy...*, s. 116.

²²⁶ J. Laberscheck, *Wyprawa...*, s. 149-160; J. Sperka, *op. cit.*, s. 307-322; ZDZP I, nr 80.

²²⁷ GW, ks. I, k. 9; A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 318.

z Opojowic a Piotrem, Jakuszem, Wacławem i Maciejem z Bolkowa. W 1460 r. Piotr został kasztelanem wieluńskim. Urząd ten sprawował do 1462 r.²²⁸. 23 I 1460 r. zapisał swojej córce Barbarze (jej matką była nieznaną z imienia córka Adama Świnki z Charlupi Wielkiej i Wrzącej) 100 kop groszy posagu, w ramach którego dostała dobra wieluńskie²²⁹. Rok później Piotr był arbitrem sądowym w procesie pomiędzy Wieruszem z Kowali a Katarzyną z tychże Kowali²³⁰. Piotr zmarł przed 25 X 1462 r.²³¹.

W 1460 r. *Barbara*, córka Piotra otrzymała od swojego męża Jana Węzyka z Widawy, pisarza (od 1456 r.) a później podkomorzego sieradzkiego (od 1467 r.), zapis 200 kop groszy oprawy na połowie Chociwia z młynem oraz na zastawie w Widawie. Jednocześnie Jan zrezygnował z pretensji do jej matrimonium w Wieluńskim i na Śląsku. W 1462 r. darowała mężowi trzecią część dóbr w Mokrsku, Słupsku, Skomlinie i Toplinie. W grudniu 1481 r. została pozwana przez Jakuba Woleńskiego w celu przedstawienia dokumentów, dotyczących jej oprawy w Strońsku. Przed 18 I 1485 r. Barbara otrzymała od swojego męża zapis wianny na Zapolicach. Przed 28 kwietnia następnego roku Szoffówna dostała od męża oprawę na wsiach Rusiec i Wola Rusiecka w Sieradzkim, które Jan trzymał z tytułu opieki nad Janem Zarębą z Kalinowej. Tegoż dnia musiała wraz z Węzykiem ustąpić z tejże oprawy. W czerwcu 1488 r. Barbara zrzekła się oprawy na Strońsku, Zapolicach, Chojnem i Tądowie Niskim i otrzymała jednocześnie zapis na królewskich wsiach w Wieluńskim, które znajdowały się w rękach Jana: Wróblewie i Skomlinie oraz na Komornikach. Po śmierci męża Barbara wyszła ponownie za mąż, tym razem za podkomorzego wieluńskiego Jana Stałańskiego z Krzyżanowic, Przedmościa i Cieszęcina. Jednocześnie sprzedała swojej córce z pierwszego małżeństwa Annie Łazów i połowę wsi Chociw w powiecie sieradzkim. Barbara zmarła prawdopodobnie pod koniec 1498 r., ponieważ w źródłach z późniejszego okresu czasu już się nie pojawia. Szoffówna miała tylko córkę Annę, żonę Jana Potockiego²³².

W 1462 r. *Piotr Szoff* ze Skomlina i Mokrska otrzymał od wyżej wspomnianej Barbary Szoffówny zwrot zastawu w Skomlinie²³³. Rok później procesował się z Anną Mierzycką. Spór toczył się przed sądem kościelnym. W dniu 18 lutego

²²⁸ GW, ks. I, k. 10; A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 209; U II/1, s. 149.

²²⁹ A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 209; T. Nowak, *Dzieje Mokrska i okolicznych wsi do połowy XVI wieku*, [w:] *Monografia gminy Mokrsko*, red. T. Olejnik, Wieluń 2004, s. 100.

²³⁰ GWI, ks. I, k. 35v, 63v.

²³¹ A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 209; U II/1, s. 149.

²³² A. Szymczakowa, *op. cit.*, 318-321; GWI, ks. II, k. 1a, 2, 87.

²³³ A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 318.

Piotr poprosił o odesłanie sprawy do jurysdykcji świeckiej²³⁴. Po raz ostatni w źródłach został odnotowany w 1469 r.²³⁵.

W 1491 r. *Walenty* Szoff ze Skomlina został pozwany przez plebana ze Skomlina Jakuba o 3 grzywny, które Walenty niegdyś od niego pożyczył, a których teraz nie chciał mu oddać²³⁶.

W dniu 1 I 1502 r. *Mikołaj*, syn Piotra ze Skomlina i Mokrska, wystąpił przed sądem wieluńskim jako świadek starosty bolesławieckiego Pawła Balickiego w sprawie przeciwko Janowi Kośmidrowi z Białej²³⁷. W 1505 r. Mikołaj wspólnie ze swoją krewną Anną Potocką, córką Jana Wężyka herbu Wąż oraz z Piotrem Osińskim i jego bratem Andrzejem Wężykiem z Woli Wężykowej (bracia stryjeczni Anny) rozpoczęli długotrwały proces (zakończony został dopiero w 1510 r.) z Mikołajem Konopnickim, dziedzicem z Wierzchlasu oraz Mikołajem Anzelmem z Mokrska o dobra sieradzkie: Łazów i połowę wsi Chociw, które Potocka sprzedała swojemu bratu stryjecznemu Piotrowi Osińskiemu z Widywy. Konopnicki i Anzelm wystąpili z roszczeniami do tych wsi²³⁸. W dniu 31 VIII 1509 r. Mikołaj został zwolniony z obowiązku służby wojskowej. W 1510 r. Szoff toczył proces ze swoją kuzynką Anną Potocką o 3 chłopów, należących do niego. W tym samym roku zastawił Janowi Ożarowskiemu za 5 grzywien łąn osiadły ziemi w Toplinie²³⁹. Następna wzmianka o Mikołaju pochodzi dopiero z 1523 r. Wówczas to procesował się z plebanem ze Skomlina Stanisławem, który wieczorem 24 czerwca tegoż roku w obecności Mikołaja zniesławił jego żonę i córkę, pomawiając je o to, że są nierządnicami. Szoff dobył wówczas szabli i o mało co nie zabił owego plebana, który z trudem uszedł z życiem. Za próbę morderstwa, Mikołaj został pozwany do sądu przez wikariusza wieluńskiego Michała²⁴⁰. W 1535 r. Mikołaj wspólnie ze swoimi braćmi Wojciechem i Stanisławem, spłacili swoją siostrę Apolonie, żonę Jakuba Raczyńskiego z dóbr ojczystych i macierzystych w Skomlinie²⁴¹. Piotrowic zmarł pomiędzy tą datą a 28 X 1538 r. Jego żoną była bliżej nieznana Anna²⁴².

W 1505 r. *Jan* Szoff, syn Piotra ze Skomlina i Mokrska, kupił od Katarzyny, wdowy po *Mikołaju Stanku* ze **Skomlina**, za 50 grzywien jej dobra w tejże wsi. W tym samym roku, a także w następnym wspólnie z bratem Mikołajem, wystą-

²³⁴ ACW, t. I, k. 168; AC, vol. II, nr 833.

²³⁵ Koz. wsch., t. I, s. 279.

²³⁶ ACW, t. II, ks. I, k. 40.

²³⁷ GWI, ks. II, k. 209.

²³⁸ GWI, k. 315v-316, 409-410, 428v, 507v.

²³⁹ GWI, ks. II, k. 508, 514, 515v.

²⁴⁰ ACW, t. III, k. 223.

²⁴¹ GWI, ks. IV, k. 273.

²⁴² ZW, ks. I, k. 397; ACW, t. III, k. 223.

pili przed sądem wieluńskim jako świadkowie wojewodziny Elżbiety Tarnowskiej w sprawie przeciwko Janowi Kośmidrowi z Białej. W 1506 r. Jan został określony jako *familiaris* wojewodziny sandomierskiej Elżbiety Tarnowskiej. W dniu 31 VIII 1509 r. wspólnie ze wspomnianym bratem Mikołajem, zostali zwolnieni z obowiązku służby wojskowej w czasie wojny mołdawskiej, z powodu strzeżenia domu Jarosława z Łasku²⁴³. Jan zmarł prawdopodobnie po tej dacie, gdyż w źródłach z późniejszego okresu czasu już się nie pojawia.

W 1533 r. *Stanisław*, syn Piotra ze Skomlina i Mokrska, razem ze swoim bratem Wojciechem, zeznawał jako świadek wojskiego i starosty wieluńskiego Andrzeja Konopnickiego w sprawie z Pawłem Rudzkim z Rudy. W 1535 r. Stanisław, wspólnie ze swoimi braćmi: wspomnianym Wojciechem oraz Mikołajem, spłacili swoją siostrę Apolonię, żonę Jakuba Raczyńskiego, z dóbr ojczystych i macierzystych w Skomlinie. Stanisław zmarł przed 25 VIII 1546 r. Jego żoną była Anna Kierznicka²⁴⁴.

W 1538 r. *Wojciech*, syn Piotra ze Skomlina i Mokrska, zapisał swojej żonie Annie, córce Piotra Chorzeńskiego, 240 florenów posagu i wiana na połowie nieruchomości i dóbr ruchomych, które posiadał we wsiach Skomlin i Toplin²⁴⁵. Jedenaście lat później, Wojciech opłacił jej dodatkowe 250 florenów na tychże dobrach²⁴⁶. Po śmierci swojego brata Stanisława (przed 25 VIII 1546 r.), Wojciech nie chciał zgodzić się na wydzielenie bratowej Annie dóbr oprawnych, które zapisał jej mąż. Ostatecznie Piotrowic wyrokiem sądu został do tego zmuszony. Wojciech zatrzymał wówczas sobie 4 kmieci z ich gospodarstwami w Toplinie oraz 3 kmieci w Skomlinie, które niegdyś otrzymał w zastaw za pewną sumę od brata Stanisława. Anna otrzymała natomiast 4 kmieci z ich gospodarstwami w Skomlinie i Toplinie²⁴⁷. Dalsze stosunki Wojciecha z Anną musiały układać się dobrze skoro w 1547 r. Piotrowic, wspólnie z Wojciechem Kierznickim, był prawnym opiekunem jej synów: *Adama*, *Macieja* i *Jakuba*. Pożyczył wówczas w imieniu swoich małoletnich bratanków 10 grzywien od Jana Wolickiego²⁴⁸. W listopadzie 1551 r. został pozwany wspólnie ze wspomnianymi bratankami oraz z Janem Wolickim i jego synami: Bartłomiejem, Mikołajem i Wojciechem, a także z Zofią, Agnieszką, Barbarą, Magdaleną, Elżbietą i Katarzyną,

²⁴³ GWI, ks. IV, k. 153; ks. II, k. 337, 349, 370, 371; MRPS, cz. IV, nr 9187.

²⁴⁴ GWI, ks. IV, k. 153, 273; V, k. 513; ZW, ks. II, k. 163; Wojciech Kierznicki był jednym z prawnych opiekunów synów Anny i Stanisława (drugim został brat Stanisława Wojciech) w czasie ich niepełnoletności, a zatem Anna zapewne wywodziła się z rodziny Kierznickich.

²⁴⁵ GWI, ks. V, k. 23v.

²⁴⁶ GWI, ks. VI, k. 286-286v.

²⁴⁷ GWI, ks. V, k. 513, 520v-521.

²⁴⁸ GWI, ks. VI, k. 45-45v.

małoletnimi córkami zmarłego Serafina Krzykowskiego, przez Feliksa Potockiego w sprawie granic pomiędzy wsiami: Skomlin a Słupsko²⁴⁹. Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Wojciech był wspólnie ze swoimi bratanekami: Wojciechem, synem Mikołaja oraz wspomnianymi synami Stanisława, współwłaścicielem 10 łąnów z 10 gospodarstwami chłopskimi w Skomlinie oraz 2,5 łąna z 2 gospodarstwami chłopskimi w Toplinie²⁵⁰.

W dniu 28 X 1538 r. *Wojciech*, syn Mikołaja Piotrowica, wziął w zastaw od swojej matki Anny za 30 grzywien jej dobra oprawne we wsiach Skomlin i Toplin²⁵¹.

Wężykowie herbu **Wąż** (ryc. 24) wywodzili się z Mazowsza. W ziemi sieradzkiej posiadali co najmniej od końca XIV w. Wolę (zwaną później Wężykową), Grabicę, Siedlec, Osin, Zamoście i Grabostów. W Wieluńskim pojawili się na początku lat sześćdziesiątych XV w., ale już w końcu tego stulecia ich tamtejsze dobra przejęli Potoccy herbu Szreniawa²⁵².

W 1461 r. *Jan*²⁵³, otrzymał od króla Kazimierza Jagiellończyka pozwolenie na wykup z rąk Stanisława Komornickiego, królewskiej wsi Wróblew. Rok później otrzymał od swojej żony, Barbary Szoffówny, trzecią część dóbr w jej wsiach Mokrsko, Słupsko, Skomlinie i Toplinie. W 1465 r. zamienił Stobiecko na części w Komornikach i Wróblewie z Mikołajem z Komornik²⁵⁴.

W 1506 r. *Anna*²⁵⁵, córka Jana Wężyka (po jego śmierci została właścicielką także między innymi dóbr w powiecie wieluńskim: Mokrska, Słupska, Skomlina, Toplina, Wróblewa i Komornik), żona Jana Potockiego herbu Szreniawa, wzięła w zastaw za 80 grzywien, od wdowy po Janie „Momocie” z Borowna Barbarze, jej dobra wianne, jakie ta miała na połowie Borowna. Pięć lat później, wyrokiem sędziego wieluńskiego w te dobra zostali wwiązani Stanisław i Mikołaj Rzuchowscy z owego Borowna. W lipcu 1509 r. kupiła od Andrzeja Brykcy z Komornik za 55 grzywien jego dział w tejże wsi. Jednocześnie Jan Cyrkoza sprzedał jej swoje części w Skomlinie i Toplinie za 120 grzywien²⁵⁶. W 1517 r. otrzymała od swoich synów, braci niedzielnych: Stanisława i Feliksa zapis połowy wsi Janowice, sprzedanej im przez ich stryja Piotra Potockiego. W 1518 r.

²⁴⁹ ZW, ks. II, k. 380v.

²⁵⁰ ZD, t. XIII, s. 297.

²⁵¹ ZW, ks. I, k. 397.

²⁵² A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 308, 321.

²⁵³ Ibidem, s. 318-321; S. M. Zajączkowski, *Majętności Wężyków w Sieradzkim od końca XIV w. do początku XVI w.*, [w:] *Personae – colligationes – facta*, Toruń 1991, s. 177-178.

²⁵⁴ A. Szymczakowa, *op. cit.*, s. 318, 319; S. M. Zajączkowski, *op. cit.*, s. 177-178.

²⁵⁵ A. Szymczakowa, s. 324-325.

²⁵⁶ GW, ks. II, k. 315v-316, 355v, 409-410, 428v, 487v, 507v, 508, 514, 543v.

procesowała się ze swoimi wyżej wymienionymi synami i trzecim synem Baltazarem. Anna otrzymała wówczas od Stanisława część dóbr w Głupczowie, Górze, Janowicach i Raclawicach²⁵⁷. W dniu 15 VII 1527 r. Anna razem ze swoimi synami Feliksem i Baltazarem, sprzedała Janowi Starzeńskiemu za 2 tysiące florenów miasto Osjaków i wieś Nową Wieś. Jednocześnie ów Starzeński zastawił im za 700 florenów te miejscowości. Zastaw miał obowiązywać dopóki Jan albo jego sukcesorzy nie spłacą długu²⁵⁸. Przed 27 kwietnia 1532 r. królowa Bona odkupiła od Anny królewską wieś Wróblew²⁵⁹. W tym samym roku Anna dała swojemu zięciowi Janowi Wolickiemu z Komornik 500 florenów posagu córki Elżbiety; 400 florenów z tej sumy, było kwotą za jaką Wolicki trzymał w zastawie Skomlin²⁶⁰. Trzy lata później sprzedała Tomaszowi i jego żonie Annie Komornickim, opustoszały łan ziemi w Komornikach za sumę 20 grzywien²⁶¹. Anna musiała umrzeć po 1535 r. gdyż źródła z późniejszego okresu już jej nie wymieniają²⁶².

Woliccy herbu **Janina**²⁶³ (ryc. 7) w źródłach wieluńskich byli notowani od połowy trzeciej dekady XVI w. Wywodzili się z Wolicy. W powiecie wieluńskim posiadali działki w Skomlinie, Toplinie, Komornikach i Białej. Dobra te nabyli w drodze koligacji rodzinnych z Szoffami i dzięki nadaniom królewskim²⁶⁴.

W 1526 r. **Wojciech** Wolicki, piszący się z Białej procesował się ze skarbnikami klasztoru św. Zygmunta w Wiktorowie²⁶⁵.

W 1532 r. **Jan**, syn Wojciecha, piszący się ze Skomlina, Toplina i Komornik otrzymał od Anny Wężykówny Potockiej, matki swojej żony Elżbiety, 500 florenów posagu jej córki. 400 florenów z tej sumy było kwotą, za jaką Wolicki trzymał w zastawie Skomlin²⁶⁶. W 1547 r. Jan pożyczył Wojciechowi Szoffowi 10 grzywien. Wojciech poprosił o tę pożyczkę w imieniu swoich małoletnich bratanków: Adama, Macieja i Jakuba, synów Stanisława Szoffa²⁶⁷. Rok później otrzy-

²⁵⁷ Z. Leszczyńska-Skrętowa, *Głupczów*, [w:] SHGWK, cz. I, z.4, s. 755.

²⁵⁸ GWI, ks. III, k. 349-349v.

²⁵⁹ MRPS, cz. IV, nr 16399, 23285.

²⁶⁰ GWI, ks. IV, k. 96.

²⁶¹ ZW, ks. I, k. 295-295v.

²⁶² ZW, ks. I, k. 295.

²⁶³ S. Leitgeber, *Masłowscy herbu Samson*, maszynopis w Gabinecie Genealogiczno-Heraldycznym na Zamku Królewskim w Warszawie, Puszczakówko 1963, s. 4.

²⁶⁴ L. Kajzer, *Dwory obronne wieluńskiego w XIII-XVIII wieku*, AUL. FA, t. VI, 1984, s. 91; APP, 304, s. 301; ACW, t. III, k. 272v; ZD, t. XIII, s. 292, 297; ZW, ks. II, k. 458v.

²⁶⁵ ACW, t. III, k. 272v; GW, ks. VI, k. 45.

²⁶⁶ GWI, ks. IV, k. 96.

²⁶⁷ GWI, ks. VI, k. 45-45v.

mał od króla Zygmunta Augusta nadanie dóbr królewskich w Skomlinie i Toplinie na takich samych zasadach, na jakich dobra te otrzymał od księcia Władysława Opolczyka w 1378 r. Jan Szoff²⁶⁸. W 1550 r. wziął w zastaw od Stanisława Bodzanowskiego z Komornik za 8 grzywien łan osiadły ziemi w tychże Komornikach²⁶⁹. 16 VIII 1552 r. Jan wspólnie ze swoim synem Bartłojem, wydzierżawił za sumę 60 florenów na okres jednego roku - począwszy od 1 I 1553 r. - Krzysztofowi Zarębie dobra w Skomlinie i Toplinie²⁷⁰. Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Jan był właścicielem 5 zagrodników w Toplinie oraz 2 łanów z 3 zagrodnikami w Komornikach a także tenutariuszem 21 królewskich gospodarstw chłopskich w Skomlinie²⁷¹.

W dniu 22 I 1552 r. *Bartłoj, Mikołaj i Wojciech*, synowie Jana, wspólnie z Wojciechem Szoffem, zawarli ugodę z konwentem cysterek ołobockich w sprawie granic, pomiędzy Skomlinem i Toplinem, a Dietrzkowicami (klasztoru). Tego samego dnia, Bartłoj zastawił za sumę 60 florenów Feliksowi Kowalskiemu z Gany 3 łany osiadłe ziemi w Komornikach. W dniu 16 sierpnia tegoż roku Bartłoj, wspólnie ze swoim ojcem, wydzierżawił za 60 florenów na okres jednego roku - począwszy od dnia 1 I 1553 r. - Krzysztofowi Zarębie dobra w Skomlinie i Toplinie. *Krzysztof* Wolicki w źródłach został odnotowany tylko w 1552 r, kiedy świadcował Stanisławowi Marszałkowskiemu w jego sprawie przeciwko Krzysztofowi i Janowi Przetockim o granice między wsiami: Doruchów, Przytocznica i Bukownica²⁷².

Parafia Trzcínica

Na jej obszarze swoje posiadłości mieli Laskowscy herbu Doliwa, Trzcieńscy herbu Oksza i inni szlachcice piszący się z Lasek.

W pierwszej połowie XV z **Lasek** pisało się 3 szlachciców. W 1435 r. w źródłach wieluńskich został odnotowany *Stogniew z Lasek*²⁷³.

W latach 1439-1444 w źródłach został odnotowany *Janusz Stogniew z Lasek*²⁷⁴. Na podstawie kryteriów: majątkowego, chronologii występowania oraz imionowego należy uznać, że był on synem Stogniewa.

²⁶⁸ APP, nr 304, s. 301.

²⁶⁹ GWI, ks. VII, k. 165v-166.

²⁷⁰ GWI, ks. VIII, k. 269v-270v.

²⁷¹ ZD, t. XIII, s. 292, 297.

²⁷² GWI, ks. VIII, k. 151-151v, 155, 269v-270v; PW, ks. I, k. 146.

²⁷³ Koz. zach, t. I, s. 445.

²⁷⁴ Ibidem.

W 1452 r. w źródłach wieluńskich wystąpił *Andrzych Stogniew* z Lasek²⁷⁵. Na podstawie kryteriów: majątkowego, chronologii występowania oraz imionowego należy uznać, że był on synem Janusza Stogniewa.

Z **Lasek** wywodzili się także **Laskowscy** herbu **Doliwa** (ryc. 3)²⁷⁶.

W 1496 r. *Piotr* Laskowski z Lasek sprzedał swoim braciom: Janowi i Mikołajowi za 80 florenów swoje dobra w Laskach.

W dniu 1 I 1504 r. wspomniany *Mikołaj* Laskowski, zapisał swojej żonie Barbarze z Kościerzyny na Śląsku 300 florenów posagu i wiana na połowie swoich dóbr w Laskach. W 1508 r. wziął w zastaw od Grzegorza Trzcieńskiego za 10 grzywien łan ziemi w Trzcinicy. Mikołaj zmarł przed 1538 r.

W 1528 r. (według A. Bonieckiego) wspomniany wyżej *Jan* Laskowski został odnotowany jako wicestarosta (podstarość) wieluński²⁷⁷.

W 1540 r. *Bernard* i *Piotr* Laskowcy z Lasek, Smardzy i Grębanina (pow. ostrzeszowski) synowie Mikołaja i Barbary, pożyczili od Jakuba Gaszyńskiego na okres półroczny 15 grzywien. Jeśliby Laskowscy nie spłacili długu w określonym terminie, to wówczas Jakub uzyska prawo do intromisji w 1,5 łana, które posiadali w Laskach²⁷⁸. Dwa lata później wspomniani Bernard i Piotr oraz ich bracia: *Wawrzyniec* i *Kasper* procesowali się z kasztelanem wieluńskim Mikołajem Oporowskim, dziedzicem w Baranowie i Krążkowych (pow. ostrzeszowski) o granice pomiędzy ich dobrami²⁷⁹. W 1545 r. Laskowscy pozwali Mikołaja Kępińskiego, dziedzica w Kępnie i Rzetni (pow. ostrzeszowski), o samowolne przesunięcie przez tegoż Mikołaja granic ich dóbr w Smardzach i Laskach na swoją korzyść²⁸⁰. W 1549 r. Wawrzyniec zapisał swojej żonie Annie, córce Jakuba Działoszyńskiego, 200 florenów posagu i wiana na połowie swoich dóbr ruchomych i nieruchomych w Laskach²⁸¹. W tym samym roku Bernard opisał swojej żonie Katarzynie, córce Mikołaja Brzechwy, 250 florenów posagu i wiana na połowie swoich dóbr w Laskach i Smardzach²⁸². Według rejestrów podatkowych z lat 1552-1553 Bernard, Piotr, Wawrzyniec i Kasper byli w powiecie wieluńskim właścicielami wsi Laski (6 łanów z 20 zagrodnikami)²⁸³.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, Warszawa 1907, s. 357.

²⁷⁷ GWI, ks. II, k. 29v, 262v, 432; ks. V, k. 52v; ZO, ks. II, k. 79v; A. Boniecki, *op. cit.*, t. XI, s. 357.

²⁷⁸ GWI, ks. V, k. 223-223v.

²⁷⁹ PW, ks. I, k. 57v.

²⁸⁰ ZO, ks. II, k. 79v-80v.

²⁸¹ GWI, ks. V, k. 277-277v.

²⁸² GWI, k. 285-285v.

²⁸³ ZD, t. XIII, s. 301.

Z Trzcinicy wywodzili się *Trzcieńscy* herbu *Oksza* (ryc. 13).

W dniu 21 VII 1373 r. *Stogniew* z Trzcinicy był jednym ze świadków podjęcia się przez łowczego sieradzkiego zobowiązania, że naprawi szkody wyrządzone wsiom arcybiskupim z racji nadużyć przy ściąganiu *sbronowego*. 27 VI 1406 r. sprzedał sołtysowi w Wilkowie, Maciejowi Generowi, 2 łany opustoszałe ziemi w tejże wsi. Żoną Stogniewa była bliżej nieznana Anna, która żyła jeszcze w 1441 r.²⁸⁴

W 1461 r. *Jan* z Trzcinicy był świadkiem w procesie pomiędzy Adamem z Cieszcina a Bieniaszem z Walichnowych²⁸⁵. Nie wiadomo w jaki sposób można powiązać go ze Stogniewem.

W 1500 r. *Piotr* Trzcieński z Trzcinicy sprzedał, swojemu bratu Grzegorzowi za 100 florenów, własne dobra dziedziczne w Trzcinicy.

W 1509 r. wspomniany *Grzegorz*, kupił od Andrzeja Dundy z Białej za 117 florenów jego dobra w Trzcinicy, które wcześniej należały do Jana Kośmidra Gruszczyńskiego, a w które Dunda został w 1502 r. został sądownie wwiązany. Jednak po śmierci Andrzeja (pomiędzy 1516/1517 a 1525 r.) dobra te wróciły ponownie do rąk Kośmidrów. Dopiero w 1525 r. Grzegorz, nie będąc do końca przekonany o prawomocności transakcji z Dundą-Bielskim, odkupił za 80 grzywien od Mikołaja Kośmidra, syna Jana, tę połowę Trzcinicy. Grzegorz zmarł pomiędzy 1535 a 1549 r.²⁸⁶

W 1551 r. *Jan*, *Marcin* i *Zygmunt*, synowie Grzegorza, procesowali się z Joachimem, Adamem i Janem Kośmidrami, którzy próbowali odzyskać połowę wsi Trzcinicy, należącej niegdyś do ojca Kośmidrów Mikołaja. Proces wygrali Trzcieńscy²⁸⁷. Marcin zmarł zapewne jeszcze w tym roku, gdyż nie wymieniają go już rejestry podatkowe z 1552 r.²⁸⁸ W dniu 1 I 1552 r. wspomniani Jan i Zygmunt, wydzierżawili Mikołajowi Galewskiemu i jego synowi Janowi na okres jednego roku za kwotę 32 florenów swoje dobra w Galewicach. Tego samego dnia, Jan i Zygmunt wydzierżawili od Jana Madalińskiego za 17 florenów węgierskich, jego dobra w Łyskorni. Również tegoż dnia Jan i Zygmunt, wzięli w zastaw na okres jednego roku od Marcina Koźmińskiego z Chlewa i Kaliszkowic Kaliskich za 600 florenów i 100 talarów jego dobra ruchome i nieruchome w Chlewie²⁸⁹. Zygmunt zmarł zapewne jeszcze w tym roku, gdyż nie wymienia go już registr

²⁸⁴ KDW, t. III, nr 1687; t. VII, nr 575; SHGZW, s. 164.

²⁸⁵ GWI, ks. I, k. 74v; ks. II, k. 170.

²⁸⁶ GWI, ks. II, k. 74v, 212v, 480v; ks. III, k. 43v, 297v-298; ks. IV, k. 276v; ks. VI, k. 410v; ZW, ks. I, k. 171v; ks. II, k. 261v.

²⁸⁷ ZW, ks. II, k. 261v-264.

²⁸⁸ ZD, t. XIII, s. 301.

²⁸⁹ GWI, ks. VIII, k. 100v-101, 106v-107, 108-109v.

podatkowy z 1553 r. Natomiast Jan był wówczas właścicielem Trzcinicy (6 łąnów z 12 zagrodnikami)²⁹⁰. Jego żoną była Anna Wilamowska, córka Jakuba²⁹¹.

Parafia Walichnowy

Jedyną rodziną, zamieszkującą jej obszar byli **Wierusz-Waliknowscy (Walichnowscy)** herbu **Wierusz**.

W 1459 r. **Bieniasz (Benedykt)** z **Walichnowych**, zapisał swojej żonie Annie 300 grzywien oprawy na połowie swoich dóbr w Węglewicach i Woli Węglewskiej²⁹². W tym samym roku kupił za 84 grzywny i 30 groszy od Henryka Dundy z Kotlin jego część w Białej, którą ten otrzymał od Mikołaja Dundy²⁹³. W 1464 r. Bieniasz został sędzią ziemskim wieluńskim. Urząd ten piastował do 1487 r.²⁹⁴ W 1468 r. nadał żonie 8 łąnów i karczmę w Naramicach²⁹⁵. 23 XI 1474 r. król Kazimierz Jagiellończyk zapisał Bieniaszowi 50 grzywien na królewskiej wsi Osiek²⁹⁶. 22 II 1487 r. Bieniasz sporządził testament. Sędzia zapisał w nim klasztorowi augustianów pod wezwaniem Bożego Ciała w Wieluniu 2 grzywny rocznego czynszu ze wsi Osiek, dzierżonej przez Bieniasza na prawie wykupu za kwotę, pożyczoną niegdyś Kazimierzowi Jagiellończykowi na odprawianie 3 trycesym i jednej mszy śpiewanej co sobotę w kaplicy, ufundowanej przez siebie w tymże kościele. W przypadku wykupienia przez króla wspomnianej wsi, spadkobiercy sędziego - żona Anna i jego siostrzeniec Jan, syn **Katarzyny Wieruszówny** i Jana Wierzchlejskiego – powinni oddać do rąk egzekutorów testamentu – tj. dziekana kolegiaty wieluńskiej Wawrzyńca Ostrowskiego i chorążego wieluńskiego Wierusza z Kowali - oraz burmistrza, rajców wieluńskich i przeora wspomnianego klasztoru, sumę 40 grzywien dla kupna gdzie indziej rocznego czynszu w wysokości 2 grzywien. Waliknowski przekazywał także swoim domownikom, Janowi Żytniowskiemu i Maciejowi Komoszowi po 10 florenów i sztuce sukna na uszycie ubrania. Zapisał również 20 florenów kolegiacie wieluńskiej na wybudowanie dzwonnicy kościołowi Bożego Ciała i taką samą sumę na sporządzenie organów tamże. Przeznaczył również ubiór mszalny dla kapłana w kościele parafialnym w Walichnowych. Zapisał także altarzyście gracialnemu kościoła walichnowskiego 2 grzywny rocznie na wsi Naramice, aby ten odpra-

²⁹⁰ ZD, t. XIII, s. 301.

²⁹¹ S. Leitgeber, *Trzecińscy...*, s. 1.

²⁹² GWI, ks. I, k. 22v-23

²⁹³ GWI, ks. I, k. 24v.

²⁹⁴ U II/1, s. 152.

²⁹⁵ GWI, ks. I, k. 176.

²⁹⁶ MRPS, cz. I, nr 1226.

wiał mszę świętą, jak to było za życia testatora. Bieniasz nakazał pochować się we wspomnianej już kaplicy w kościele Bożego Ciała²⁹⁷. Bieniasz zmarł bezpotomnie jeszcze tego samego dnia, w którym sporządził testament²⁹⁸. Jego żona Anna zmarła przed 1502 r.²⁹⁹ W latach 1495-1498 procesowała się z Andrzejem Dundą z Białej i innymi Waliknowskimi o dobra po swoim mężu³⁰⁰.

W 1488 r. sędzią ziemskim wieluńskim został *Mikołaj Wierusz* z Walichnowych. Urząd ten sprawował do 1498 r.³⁰¹. 30 VIII 1489 r. Kazimierz Jagiellończyk przysądził swoją wieś Osiek Mikołajowi Wieruszowi, zastrzegając, że ten nie będzie niepokoił dotychczasowego tenutariusza Jana z Wielowsi o pobrane przez niego czynsze i daniny po śmierci Bieniasza Waliknowskiego. Mikołaj miał ją dzierżyć przez 3 lata³⁰². Trzy lata później, król zezwolił kasztelanowi wieluńskiemu Piotrowi Myszkowskiemu wykupić z rąk Mikołaja Wierusza Osiek i zapisał mu na niej 300 grzywien³⁰³. W 1493 r. Mikołaj procesował się z wojewodą sandomierskim i starostą wieluńskim Dobiesławem z Kurozwek o wieś Osiek, którą ów Dobiesław chciał nabyć od wspomnianego Piotra Myszkowskiego. Waliknowski liczył na to, że uda mu się z powrotem odzyskać ową tenutę³⁰⁴. Ostatecznie to starosta odkupił z rąk Myszkowskiego Osiek za 300 grzywien³⁰⁵. 30 IV 1498 r. Mikołaj po raz ostatni wystąpił z tytułem sędziego wieluńskiego. Rozsądzał wówczas sprawę pomiędzy Stanisławem „Oremusem” z Gaszyna a Janem Rudzkiem³⁰⁶. Zmarł przed 10 grudnia tegoż roku³⁰⁷.

W 1496 r. *Jan Wierusz* z Walichnowych otrzymał od Anny, wdowy po Bieniaszu Waliknowskim, zapis działów w Walichnowych, Białej, Naramicach, Kątach i Węglewicach, należących niegdyś do zmarłego przed 9 laty owego Bieniasza. W ich posiadanie wejść miał po jej śmierci. Do posagu Anny zgłosili się wówczas Wojciech z Sobótki Wielkiej i Stanisław z Sobótki Małej (w ziemi kaliskiej), bracia wdowy po Mikołaju Wieruszu Małgorzacie oraz bracia Stanisław i Mikołaj z Mieliszyna. Dwa lata później Jan zawarł ugodę z nimi w sprawie posagu Anny. Postanowiono wówczas, że Jan zapłaci im 260 grzywien posagu, rozłożonych na 2 raty.

²⁹⁷ AC, vol. II, nr 852; K, Wójcikiewicz, *op. cit.*, s. 82.

²⁹⁸ U II/2, s. 152.

²⁹⁹ ZW, ks. I, k. 49.

³⁰⁰ GWI, ks. II, k. 1, 8, 15, 66v, 67, 91; ZW, ks. I, k. 2v.

³⁰¹ U II/1, s. 152.

³⁰² MRPS, cz. I, k. 2051, 2052.

³⁰³ MRPS, cz. II, nr 56, 57.

³⁰⁴ A. Boniecki, *op. cit.*, t. XII, Warszawa 1908, s. 257.

³⁰⁵ MRPS, cz. II, nr 379.

³⁰⁶ ZW, ks. I, k. 10-10v.

³⁰⁷ GWI, ks. II, k. 95.

W 1500 r. sąd wieluński nakazał przeprowadzenie wwiązania w dobra w Węglewicach Wojciecha i Stanisława Sobockich, aby ściągnęli od Jana Wierusza, przysądzone im należności. Od tego roku do sporu o posag przystąpiła też Małgorzata, wdowa po Mikołaju Wieruszu, a także jej siostrzenica Dorota Noskowska, żona Macieja Grasmiana z Kalisza. W tym samym roku Jan Wierusz został sędzią ziemskim wieluńskim. Urząd ten sprawował do 1503 r. W październiku 1502 r. po śmierci Anny Bieniaszowej, Jan Wierusz zawarł ze swoimi adwersarzami ostateczną ugodę. Postanowiono wówczas, że zapłaci owe 260 grzywien, gdyż w przeciwnym razie musiałby zapłacić aż 900 grzywien. Dopiero po tym mógł wejść w posiadanie wspomnianych dóbr. Jan zastawił również Wojciechowi i Stanisławowi Sobockim za 43 grzywny i 6 groszy swój dział w Węglewicach³⁰⁸. Nie wiadomo kiedy do tego zastawu doszło, ale mogło to nastąpić tuż przed śmiercią Jana, gdyż o te pieniądze wystąpili później jego synowie³⁰⁹. Jan Wierusz zmarł tuż przed 26 VII 1504 r.³¹⁰ W latach 1543-1555 piastował urząd wojskiego wieluńskiego³¹¹.

W dniu 1 I 1505 r. *Ambroży Wierusz*, piszący się z Walichnowych i Świątkowic, syn Mikołaja Wierusza i Małgorzaty Sobockiej, kupił razem ze swoją matką - za nieznaną kwotę - połowę łana w Walichnowych i młyn tamże od Bieniasza Janowica i jego matki Anny Milejowskiej³¹². W 1509 r. Ambroży brał udział razem ze swoją matką i bratem Janem oraz dalszymi krewnymi w sporze pomiędzy Elżbietą Tarnowską i tenutariuszem wieluńskim Stanisławem Kurozwęckim w sprawie brzegów rzeki Prześnicy między dobrami królewskimi: Pichlice i Osiek z jednej strony, i Świątkowicami, Węglewicami i Lututowem z drugiej strony. Król Zygmunt Stary zatwierdził wówczas dokument Władysława Jagiełły z 1411 r., dotyczący nadania tych brzegów przodkowi Ambrożego Bieniaszowi Lutoldowicowi³¹³. W 1510 r. razem ze swoim bratem Janem Wieruszem i matką, procesował się z Bieniaszem i Marcinem Waliknowskimi (Walichnowskimi) o dobra w Naramicach i Świątkowicach. W tym samym roku razem z bratem i matką, kupił od Abrahama Giżyckiego i jego syna Wincentego ich dział w Naramicach za 300 grzywien³¹⁴. 7 IV 1516 r. Ambroży Wierusz został pisarzem ziemskim wieluńskim, po rezygnacji Przedbora Rokszyckiego z Lubojni³¹⁵. W tym samym

³⁰⁸ GWI, ks. II, k. 8-8v 91-92, 106, 111v, 139v-140, 144-144v, 145v, 153, 154, 160v, 157v, 175v, 176, 178v, 181v, 184, 184v, 358; ZW, ks. I, k. 75; U II/1, s. 152.

³⁰⁹ ZW, ks. I, k. 75.

³¹⁰ MRPS, cz. III, nr 1568; GWI, ks. II, k. 281v.

³¹¹ MRPS, cz. IV, nr 21175; U II/2, s. 238.

³¹² GWI, ks. II, k. 291v.

³¹³ MRPS, cz. I, nr 508.

³¹⁴ GWI, ks. II, k. 508, 520.

³¹⁵ MRPS, cz. IV, nr 10870.

roku procesował się z Bieniaszem Waliknowskim z Walichnowych i Naramic o granice, pomiędzy wsiami Świątkowice i Naramice³¹⁶. W 1528 r. Ambroży Wierusz procesował się w sprawie o most, wybudowany na przesmyku w Walichnowych przez chłopów z wsi Pichlice i Sokolniki, należących do Elżbiety Tarnowskiej³¹⁷. 9 XI 1532 r. król Zygmunt Stary zatwierdził na prośbę, między innymi Ambrożego, dokumenty kasztelana wieluńskiego Marcina Myszkowskiego z Mirowa, kasztelana rozpierskiego Jakuba Kobylańskiego i podkomorzego wieluńskiego Mikołaja Oporowskiego w sprawie wyznaczenia granic, pomiędzy wsiami Świątkowice, Węglewice i Kąty oraz miastem Lututów a Pichlicami, Osiekiem i Sokolnikami, należącymi do królewskiej królowej Bony³¹⁸. W tym samym roku Ambroży zapisał dożywotnio Janowi Kaliszkowskiemu 110 grzywien na swoich 2 łanach w Walichnowych i 2 łanach w Naramicach³¹⁹. Ambroży Wierusz prawdopodobnie był identyczny z Wieruszem Walichnowskim, wymienianym w rejestrach podatkowych z lat 1552-1553 jako właściciel 16 zagrodników w Walichnowych i 4 zagrodników w Naramicach³²⁰.

1 I 1505 r. *Bieniasz*, syn Jana Wierusza i Anny Milejowskiej, został pozwany przez Andrzeja Dundę z Białej o cło w tejże wsi³²¹. W 1507 r. Bieniasz razem ze swoim bratem Marcinem, wystąpili przeciwko Wojciechowi i Stanisławowi Sobockim o 43 grzywny i 6 groszy, za które ich ojciec zastawił swój dział w Węglewicach³²². W 1510 r. Mikołaj i Jan Starzechowscy z Mierzyc, pożyczili od Bieniasza nieznaną sumę pieniędzy pod zastaw 2 mieszczan w Toporowie. W latach 1510-1512 razem ze swoim bratem, procesował się z Lutoldem Bielskim, jego żoną Elżbietą i ich synem Janem o zwrot długu 23 grzywien³²³. W 1543 r. Bieniasz został wojskim wieluńskim. Urząd ten sprawował do 1555 r.³²⁴ W latach 1546-1552 Bieniasz razem ze swoim bratem Marcinem, procesowali się z Bieniaszem, Janem i Kasprem Cieszącymi oraz z Janem i Mikołajem Galewskimi o granice, pomiędzy ich dobrami, leżącymi nad rzeką Prześnicą, a także Lututowem, Galewicami i Węglewicami oraz królewską wsią Pichlice³²⁵. W 1550 r.

³¹⁶ ZW, ks. I, k. 168-170.

³¹⁷ ZW, ks. I, k. 147.

³¹⁸ MRPS, cz. IV, nr 16597.

³¹⁹ ZW, ks. I, k. 212v.

³²⁰ ZD, t. XIII, s. 298, 292.

³²¹ GWI, ks. II, k. 293, 302.

³²² ZW, ks. I, k. 75.

³²³ GWI, ks. II, k. 493, 532v, 541, 581v.

³²⁴ U II/2, s. 238.

³²⁵ PW, ks. I, k. 33v-34v, 34v-35, 41v-42, 44v, 48v, 51v, 52v, 53, 55, 55v, 63-63v, 63v, 77v, 78-82, 84-84v, 104-104v, 105, 105v-106v, 109, 111, 112-114, 114-115, 142-145v.

otrzymał w zastaw od Feliksa Starczewskiego jego dział w Naramicach za 100 grzywien³²⁶. W rejestrach podatkowych z lat 1552-1553 Bieniasz występuje wspólnie z bratem Marcinem jako współwłaściciel 15 łanów w Walichnowych, 19 łanów w Naramicach i 2 łanów w Węglewicach³²⁷.

W 1516 r. wspomniany wyżej *Jan Wierusz*, syn Mikołaja Wierusza, procesował się z Bieniaszem i Marcinem Waliknowskimi o młyn w Walichnowych, zwany Sroczyński. Cztery lata później wojewodzina sandomierska Elżbieta Tarnowska pozwała Jana o napaść na chłopów w jej tenucie Pichlice³²⁸.

W 1520 r. *Anna*, córka Mikołaja Wierusza i Małgorzaty Sobockiej, otrzymała od swojego męża Jakuba Kłomnickiego zabezpieczenie posagu w wysokości 100 grzywien na dobrach w Kłomnicach³²⁹. W rejestrach podatkowych z lat 1552-1553 wymieniana jest jako pani wianna 5 łanów w Świątkowicach i 4 zagrodników w Naramicach³³⁰. Przed 1551 r. Anna została wdową³³¹.

Parafia Wieruszów

Na jej obszarze rozsiedleni byli Wierusz-Wieruszowscy herbu Wierusz, Nie-sobiowie (Złodzieje)-Wieruszowscy herbu Niesobia, Oporowscy herbu Sulima i Wierusz-Galewscy herbu Wierusz.

Z Wieruszowa wywodzili się ***Wierusz-Wieruszowscy*** herbu ***Wierusz***.

W 1442 r. *Klemens* Wieruszowski został pojmany przez kondotiera królowej węgierskiej Elżbiety - Lienhardta Asenheymera, który napadł wówczas na ziemię wieluńską. Wieruszowski został wówczas osadzony w więzieniu we Wrocławiu. Wierusz opuścił więzienie dopiero po podpisaniu przez króla Kazimierza Jagiełłończyka pokoju w Wieluniu w 1447 r., pomiędzy Polską a Wrocławiem, Namysłowem i Środą. Klemens musiał wówczas przyrzec, że nie będzie dochodził za-dosćuczynienia za swoją niewolę od wspomnianych miast³³². W 1451 r. poległ w bitwie pod Byczyną, walcząc przeciwko przywódcy łupieskich napadów na pograniczne ziemie polskie Janowi Jelczowi³³³. Do tej pory uważano w literatu-

³²⁶ GWI, ks. VII, k. 24v.

³²⁷ ZD, t. XIII, s. 292, 297, 298.

³²⁸ ZW, ks. I, k. 9, 163-164.

³²⁹ ZW, ks. I, k. 8v.

³³⁰ ZD, t. XIII, s. 292, 301.

³³¹ GWI, ks. VII, k. 228v.

³³² L. Koczy, *op. cit.*, s. 18; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 52; R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 86.

³³³ J. Długosz, *Annales...*, ks. XII, Kraków 2003, s. 116; L. Koczy, *op. cit.*, s. 18; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 52; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244; SHGZW, s. 174.

rze, że razem z nim poległ w tej bitwie jego syn *Jan Kęszalek*³³⁴. R. Rosin, twierdzi jednak, że nie mógł brać w niej udziału, ponieważ miał wówczas ok. 11 lat. Ponadto Jan pojawia się w źródłach jeszcze dwukrotnie po tej dacie. Najpierw w 1455 r. razem ze swoją babką Katarzyną z Mirkowa (nie miał już wówczas prawdopodobnie matki³³⁵), zastawił za 40 grzywien Elżbiecie Hinczowej z tegoż Mirkowa 12 łanów osiadłych i 2 łany opustoszałe w Mirkowie³³⁶. Po raz drugi i ostatni Jan jest wspomniany w 1461 r. Klemensowic zmarł bezpotomnie³³⁷.

W dniu 4 XII 1463 r. *Małgorzata*, córka Klemensa Wieruszowica, sprzedała Stary Wieruszów z młynem i kuźnicą, Białąłękę, Jutrków Pusty, Mirków i Świbę Janowi Kępińskiemu z Baranowa³³⁸. Otrzymała za te włości 1000 grzywien szerokich groszy, 400 florenów liczby polskiej i 40 grzywien w innej monecie polskiej oraz 4 łany w Grębaninie³³⁹. W 1467 r. *Małgorzata* sprzedała temu samemu Janowi za 1000 grzywien miasto Nowy Wieruszów wraz z fortalicją i młynem, wsie Chobanin i Kąty, działy w Cieszęcinie i w Naramicach oraz dom w Wieluniu z ogrodem i młynem³⁴⁰. Tym samym w rękach *Małgorzaty*, ostatniej przedstawicielki linii Wieruszów-Wieruszowskich, pozostały jedynie 4 łany w Grębaninie (z którego się odtąd pisała). Z roszczeniami do tych posiadłości wystąpił Wojciech Zarembka z Jabłonnej (być może potomek nieznaney z imienia córki Wierusza Bernardowica³⁴¹). W 1468 r. Jan zawarł z nim ugodę, na mocy której miał on spłacić Zarembkę z tych dóbr³⁴². W 1482 r. *Małgorzata* zastawiła te 4 łany Adamowi z Olszowej za 30 grzywien³⁴³.

Właścicielami Wieruszowa po Wieruszach-Wieruszowskich zostali ***Niesobowie (Złodzieje)-Wieruszowscy*** herbu ***Niesobia*** (ryc. 12). T. Jurek ustalił, że protoplastą owego rodu był ojciec starosty generalnego Wielkopolski (1352-1369) i kasztelana poznańskiego (1360-1369) Wierzbięty z Palowic Henryk, piszący się również z tej miejscowości i żyjący na przełomie XIII i XIV w. Palowice leżą na Śląsku opolskim na północ od Raciborza, a zatem z tejże dzielnicy wychodzi-

³³⁴ K. Niesiecki, *op. cit.*, t. V, s. 312; L. Koczy, *op. cit.*, s. 18; L. Wojciechowski, *Ród...*, s. 52.

³³⁵ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244.

³³⁶ GO, ks. I, k. 233.

³³⁷ Koz. wsch., t. II, s. 214; R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 244-245.

³³⁸ GO, ks. II, k. 48; ZDZP II, t. I, nr 13a.

³³⁹ *Kopiarz dokumentów konwentu...*, cz. I, s. 209.

³⁴⁰ GWI, ks. I, k. 157.

³⁴¹ R. Rosin, *Dzieje Praszki...*, s. 245.

³⁴² GO, ks. II, k. 87, 88.

³⁴³ GO, ks. II, k. 197.

li Niesobiowie³⁴⁴. Wspomniany powyżej Wierzbięta, otrzymał w 1365 r. od króla Kazimierza Wielkiego, w zamian za oddane usługi oprócz wymienionych godności, także i nadania ziemskie dla siebie i swoich dzieci w ziemi wieluńskiej: Kępno, Mianowice, Grębanin i Bobrowniki. Jego potomkowie utworzyli w XV w. jedną z linii Niesobiów, z której wywodzi się kilka rodzin tego rodu: Biskupscy, Piekarscy, Doruchowscy, Bobrowniczcy, Kępińscy, Baranowscy i Wieruszowscy. Ci ostatni oraz członkowie drugiej linii rodu – Strusiowie, wywodzący się prawdopodobnie od trzeciego, nieznanego z imienia brata starosty Wierzbięty³⁴⁵ - mieli swoje posiadłości w powiecie wieluńskim.

W 1457 i 1468 r. wspomniany już *Jan Kępiński* z Kępna i Baranowa, dziedzic Wieruszowa, syn Wierzbięty Kępińskiego, nabywca dóbr Wieruszów-Wieruszowskich³⁴⁶, oparł swoją żonę Barbarze Bnińskiej (była to jego druga żona – pierwszą była Synocha, córka Bartosza Sokołowskiego z Ponieca) po 300 grzywien, a w 1470 r. po 350 grzywien posagu i wiana na połowie Baranowa, Bobrownik i wsiach Krązkowy oraz Mirków. Jan zmarł pomiędzy 1478 a 1481 r.³⁴⁷

W 1468 r. *Marcin Wierzbięta* syn Jana i Synochy, otrzymał od swojego ojca tytułem macierzyzny, Wieruszów i Jutrków Pusty³⁴⁸. Być może w tym roku po raz pierwszy ożenił się³⁴⁹. Jego małżonką została wówczas Helena Zajączkówna z Wrzącej. W 1471 r. Marcin zapisał jej 500 grzywien posagu i wiana na Białejłęce. W 1483 r. ożenił się po raz drugi, tym razem z Dobrochną *alias* Dorotą. Zapisał jej wówczas 400 grzywien i 100 florenów wiana na połowie Baranowa i całej wsi Świba³⁵⁰. Trzy lata później kupił od brata swojej żony, Świętosława z Ostrowa, dobra dziedziczne Wysoka i Tarnowo w powiecie lelowskim³⁵¹. Marcin oprócz odziedziczonych po ojcu Kępnie, Baranowie, Wieruszowie, Białejłęce, Jutrkowie Pustym, Mirkowie i Świbie posiadał także po matce przez jakiś czas, Szkaradów z przyległymi wsiami w powiecie kościańskim. Te ostatnie dobra jednak sprzedał³⁵². Janowic zmarł pomiędzy 1486 a 1489 r. Pozostawił po

³⁴⁴ T. Jurek, *Krąg rodzinny starosty wielkopolskiego Wierzbięty (1352-1369), czyli początki rodu Niesobiów*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. I, 1991, s. 11-15; idem, *Znowu o Wierzbięcie z Palowic*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. IV, 1994, s. 137, 138-139. KDW, t. VI, nr 210.

³⁴⁵ T. Jurek, *Krąg...*, s. 16.

³⁴⁶ Zob. wyż.

³⁴⁷ T. Jurek, *Krąg...*, s. 31, 32; MRPS, cz. I, nr 1902; ZO, ks. I, k. 13v, 14; GO, ks. I, k. 254v-255; ks. II, k. 88v-89, 93v, 119, 176, 184, 199.

³⁴⁸ GO, ks. II, k. 88v-89.

³⁴⁹ T. Jurek, *Krąg...*, p. 139.

³⁵⁰ GO, ks. II, k. 129, 205v.

³⁵¹ MRPS, cz. I, nr 1835.

³⁵² T. Jurek, *Krąg...*, s. 32.

sobie jednego syna: Andrzeja Wierzbietę (z pierwszego małżeństwa) oraz dwie córki: Barbarę (nie wiadomo z którego małżeństwa), żonę Raclawa ze Śreniawy kuchmistrza króla Aleksandra Jagiellończyka, a potem wojskiego gostynińskiego oraz Małgorzatę (z drugiego małżeństwa), żonę Stanisława Pieniążka. Żona Marcina Wierzbiety Dobrochna żyła jeszcze w 1529 r.³⁵³

W 1489 r. w imieniu małoletniego (zdaniem T. Jurka urodził się ok. 1474 r.³⁵⁴) wspomnianego *Andrzeja Wierzbiety*, syna Marcina Wierzbiety i Heleny Zajączkówny, procesował się z Marcinem z Myjomic, o bliżej nieznane sprawy jego wuj rodzony Jan Zajączek³⁵⁵. W tym samym roku ów Jan, ponownie w imieniu swojego siostrzeńca, procesował się z jego macochą Dobrochną o dobra po Marcinie Wierzbiecie. Proces ten był kontynuowany już przez samego Andrzeja w latach 1501-1504³⁵⁶. W 1490 r. Andrzej spłacił żonę swojego krewnego Tomasza Kępińskiego Zofię Zarembównę z połowy Baranowa, z połowy sadzawki, z połowy młyna, całego folwarku i fortalicji, z wsi Krążkowy i Mirków, z sadzawki Osiny i sadzawki w Krążkowach i zastawił to wszystko Janowi Kośmidrowi z Gruszczyca za 500 grzywien. W 1491 r. zastawił Marcinowi Myjomskiemu, młyn zwany Górny Grębański za 7 florenów³⁵⁷. W 1495 r. Andrzej procesował się z przeorem paulinów wieruszowskich Pawłem o bliżej nieznane sprawy³⁵⁸. Rok później razem ze swoją siostrą Barbarą, zawarł ugodę z Janem Kośmidrem w sprawie jakichś budynków w mieście Baranów i wsi Osiny³⁵⁹. W 1502 r. zapisał swojej żonie Małgorzacie Gruszczyńskiej z Iwanowic 1200 florenów posagu i wiana na połowie Wieruszowa, dworze i połowie młyna z sadzawką w tym mieście oraz na połowie wsi Chobanin, Mirków, Świba, Jutrków, Białalęka i Myślniów³⁶⁰. Trzy lata później procesował się z wdową po Piotrze Balickim, tenentariuszu bolesławskim, Zofią z Pieskowej Skały³⁶¹. Andrzej Wierzbietą zmarł w 1506 r.³⁶²

W 1506 r. *Małgorzata*, córka Marcina Wierzbiety i Dobrochny, żona Stanisława Pieniążka, razem ze swoją matką i siostrą Barbarą procesowała się z Małgorzatą Gruszczyńską z Iwanowic, żoną swojego przyrodniego brata Andrzeja

³⁵³ ZO, ks. I, k. 21, GWI, ks. II, k. 380v; ks. III, k. 420v; MRPS, cz. I, nr 1835; cz. IV, nr 9851; T. Jurek, *Krag...*, s. 32; ACW, t. II, ks. I, k. 13v.

³⁵⁴ ZO, ks. I, k. 20, 21; T. Jurek, *Krag...*, przyp. 141.

³⁵⁵ ZO, k. 19-20v.

³⁵⁶ Ibidem, k. 19-20v; GWI, ks. II, k. 197v, 199, 203v, 223, 223v, 235, 237, 268, 281.

³⁵⁷ ZO, k. 21-22, 26v.

³⁵⁸ ACW, t. II, ks. I, k. 133-133v.

³⁵⁹ ZW, ks. I, k. 6-6v.

³⁶⁰ MRPS, cz. III, nr 89.

³⁶¹ GWI, ks. II, k. 304v, 312, 321, 321v, 333.

³⁶² GWI, ks. II, k. 365 (żyjący), 380v (zmarły), 401.

Wierzbięty, o dobra rodzinne po zmarłym właśnie Andrzeju³⁶³. W 1514 r. zarzuciła Małgorzacie, że ta w procesach sądowych powołuje się na - jej zdaniem - nieistniejący testament owego Andrzeja. Wówczas to wdowa po nim powiedziała, że taki testament posiada, tylko że znajduje się on u kustosa gnieźnieńskiego. W 1522 r. pozwała Annę, córkę Andrzeja Wierzbięty, żonę podkomorzego wieluńskiego i łowczego sieradzkiego Mikołaja Oporowskiego, o 100 florenów posagu z jej wydzielonych dóbr ojcowskich w Wieruszowie, Baranowie, Grębaninie, Świbie, Mirkowie, Chobaninie, Jutrkowie i Białejłęce, do których to włości rościła pretensje. Ostatecznie w 1529 r. zawarto ugodę, na mocy której Małgorzata dołączyła owe 100 florenów do 100 florenów wiana jej matki Dobrochny, a Anna pozostała przy swoich dobrach posagowych³⁶⁴.

W latach 1507-1511 wspomniana wyżej *Barbara*, córka Marcina Wierzbięty, procesowała się z Anną, córką Andrzeja Wierzbięty i jej matką Małgorzatą o posag 250 florenów, zapisanych na Wieruszowie i 100 florenów na Świbie³⁶⁵. W 1511 r. jej mąż Raclaw ze Śreniawy, wojski gostyński, opłacił jej po 450 florenów posagu i wiana³⁶⁶. Barbara po raz ostatni pojawiła się w źródłach w 1533 r., wówczas już jako wdowa³⁶⁷.

W 1507 r. nieletnia wówczas córka Andrzeja Wierzbięty i Małgorzaty z Iwanowic - *Anna* - razem ze swoją matką, procesowały się z wdową po Marcinie Wierzbięcie Dobrochną o opłatę wdową Małgorzaty³⁶⁸. 3 IV 1509 król Zygmunt Stary uregulował zapisy opłat wdowich Dobrochny i Małgorzaty. Wkrótce jednak proces został wznowiony, gdyż obie strony nie zgadzały się z wyrokiem królewskim. Spór ten trwał aż do 1512 r.³⁶⁹ 29 III 1509 r. wyrokiem króla Zygmunta Starego Anna musiała podzielić się ze swoją siostrą Barbarą połową dóbr w Wieruszowie, połową sołectwa we wsi Chobanin, połową młyna tamże oraz scedować na jej rzecz 2 łany opustoszałe i 1 osiadły w tejże wsi. Ponadto Anna miała utrzymywać Barbarę dopóki ta będzie pozostawać w panieństwie³⁷⁰. W 1515 r. zastawiła mężowi swojej ciotki Barbary, kasztelanowi gostyńskiemu i tenutariuszowi w Kierznie (powiat ostrzeszowski) Raclawowi ze Śreniawy, swój dział w Świbie za 28 grzywien³⁷¹. Dwa lata później Anna Tchórzyńska za-

³⁶³ GWI, ks. II, k. 380v.

³⁶⁴ ZW, ks. I, k. 26; GWI, ks. III, k. 420v, 425-425v; ACW, t. III, k. 89.

³⁶⁵ GWI, ks. II, k. 401v, 411v, 417v; MRPS, cz. IV, nr 9851.

³⁶⁶ MRPS, cz. IV, k. 9832.

³⁶⁷ MRPS, cz. IV, nr 16843.

³⁶⁸ GWI, ks. II, k. 401v.

³⁶⁹ GWI, k. 401v, 411v, 460v, 461v, 464v, 467v, 468v, 469, 503v, 511-514v, 516v, 518v, 523, 526, 550-556v, 582v, 586; MRPS, cz. IV, nr 9429; ZDZP II, t. I, nr 143

³⁷⁰ MRPS, cz. IV, nr 517; GWI, ks. II, k. 467v-469.

³⁷¹ GO, ks. III, k. 138v.

żądała od Anny, żeby ta spłaciła 10 florenów, które niegdyś pożyczył jej ojciec od jej męża Stanisława Tchórzyńskiego³⁷². Przed 1522 r. Anna wyszła za mąż za Mikołaja Oporowskiego³⁷³. W 1550 r. sekretarz królewski i starosta bolesławiecki Jakub Wilamowski został wwiązany, w zastawione mu przez Annę dobra we wsi Chobanin³⁷⁴.

Następnymi właścicielami Wieruszowa byli **Oporowscy** herbu **Sulima** (ryc 18). Ich gniazdem rodowym był Oporów w powiecie orłowskim w województwie łęczyckim. Pierwszym uchwytnym źródłowo członkiem tej rodziny był chorąży, a później sędzia łęczycki w połowie XIV w. Stefan. Oporowscy pojawili się w Wieluńskim dopiero w połowie pierwszej dekady XVI w., a już na początku lat sześćdziesiątych tegoż wieku ich tamtejsze dobra przejęli Tomiccy³⁷⁵. Poniżej została opisana jedynie działalność gospodarza Oporowskich w Wieluńskim. Ich działalność polityczna na forum krajowym i międzynarodowym przedstawiona została już w innych publikacjach - o czym w przypisach.

W 1507 r. *Andrzej Oporowski* (w latach 1505-1507 był kasztelanem kruszwickim, a następnie do 1514 r. brzesko-kujawskim. Od 1514 do 1523 r. piastował urząd kasztelana łęczyckiego, a następnie do 1525 r. wojewody inowrocławskiego. W latach 1525-1532 był wojewodą brzesko-kujawskim, a później aż do swojej śmierci łęczyckim³⁷⁶), syn Mikołaja, ożenił się (po raz trzeci) z Małgorzatą Gruszczyńską z Iwanowic, wdową po Andrzeju Wierzbicie Wieruszowskim z rodu Niesobiów. Dzięki temu małżeństwu stał się właścicielem dóbr, położonych w ziemi wieluńskiej: Wieruszowa, Chobanina, Mirkowa, Świby, Jutrkowa, Bia-łejłęki, Myślniowa, Kątów, Baranowa oraz działów w Cieszęcinie i Naramicach³⁷⁷. Oporowski nie pozostawił jednak w źródłach żadnych śladów swojej działalności w owych posiadłościach. O sprawy majątkowe męża w ziemi wieluńskiej dbała jego żona, właścicielka tych dóbr³⁷⁸. W 1531 r. Andrzej został dzierżawcą tenuty grabowskiej w powiecie ostrzeszowskim³⁷⁹.

³⁷² ZO, ks. I, k. 43v.

³⁷³ U II/2, s. 211; ZW, ks. I, k. 26; ZO, ks. I, k. 43v; L. Koczy, *op. cit.*, s. 20-22.

³⁷⁴ GWI, ks. VII, k. 3v-4.

³⁷⁵ J. Bieniak, *Oporowski Mikołaj h. Sulima*, [w:] PSB, t. XXIV, s. 138; L. Koczy, *op. cit.*, s. 19, 22.

³⁷⁶ H. Kowalska, *Oporowski Andrzej h. Sulima*, [w:] PSB, t. XXIV, s. 134; U VI/2, s. 255.

³⁷⁷ MRPS, cz. IV, nr 9429, 9851; L. Koczy, *op. cit.*, s. 19.

³⁷⁸ GWI, ks. II, k. 382v, 401-401v, 409, 411, 417, 460, 461v, 464v, 467v, 468v, 469, 511-518v, 550v-556v, 582v-586; ks. III, k. 89, 248.

³⁷⁹ S. Karwowski, *Grabów w dawnej ziemi wieluńskiej*, Poznań 1890, s. 17; *Z dziejów Grabowa nad Prosną*, red. B. Polak, M. Rezler, Kalisz 1990, s. 30.

Przed 1522 r. *Mikołaj* Oporowski (w latach 1520-1528 łowczy sieradzki, od 1529 do 1538 r. podkomorzy, a od 1540 r. kasztelan wieluński³⁸⁰), syn Andrzeja i jego drugiej żony Katarzyny Górskiej, pojął za żonę Annę Wieruszowską, córkę Andrzeja Wierzbięty i Małgorzaty Gruszczyńskiej. Dzięki temu małżeństwu stał się właścicielem klucza wieruszowskiego i baranowskiego³⁸¹. Niestety, podobnie jak w przypadku jego ojca, pozostały w źródłach niktłe ślady, dotyczące jego spraw majątkowych w Wieluńskim. Dbała o nie przede wszystkim żona Mikołaja, również dziedziczka w Wieruszowie³⁸². W 1540 r. Mikołaj był jednym z komisarzy królewskich w sprawie ustalenia granic, pomiędzy wsią Kamion, należącą do tenuty królowej Bony, a Kochlewem, będącym własnością Mikołaja, Jana i Wojciecha Gaszyńskich³⁸³. W 1548 r. procesował się z Wojciechem, Marcinem, Piotrem, Janem Myjomskimi oraz z Bernardem, Piotrem, Wawrzyńcem, Kasprem Laskowskimi, dziedzicami w Laskach i Grębaninie, o granice pomiędzy ich wsiami a Baranowem i Krążkowami, należącymi do Oporowskiego. W latach 1549-1550 r. brał udział w sporze z podskarbisem królewskim i kasztelanem wojnickim Spytkiem z Tarnowa o granice, pomiędzy Baranowem, Krążkowami i Grębaninem, a należącymi do Tarnowskiego Kępem i Rzetnią³⁸⁴. Mikołaj miał tylko córkę Zofię, żonę kasztelana gnieźnieńskiego Jana Tomickiego. Oporowski zmarł w 1561 r.³⁸⁵

Na terenie tej parafii rozsiedleni byli także ***Wierusz-Galewscy*** herbu ***Wierusz***.

W 1456 r. *Lutold*, piszący się jako Galewski z Galewic i Cieszęcina, wspólnie ze swoim bratem Jakubem Cieszęckim, procesował się o bliżej nieznane sprawy z Sędziwojem z Niedzielska oraz Janem z Wierzchlasu i jego żoną Katarzyną z Niemojewic³⁸⁶. Trzy lata później procesował się z sędzią wieluńskim Marcinem ze Skrzynna i Mikołajem Brożyną³⁸⁷.

W 1496 r. *Lutold* Galewski (być może syn Lutolda) zamienił ze swoim krewnym Bieniaszem Niemojowskim brzeg rzeki Prześnicy na inny brzeg na tejże rzece koło Lututowa, zwany „Bucovanigtha” albo Lutoldowski, albo Galewski,

³⁸⁰ *Z dziejów Grabowa...*, s. 135; MRPS, cz. IV, nr 22517, 22518; ZO, ks. II, k. 96; GW, ks. VI, k. 375v; U II/2, s. 148, 211, 222.

³⁸¹ ZW, ks. I, k. 6; ZO, ks. I, k. 43v.

³⁸² ZO, ks. I, k. 77v-78, 109v; GWI, ks. III, k. 420v, 425-425v; ibidem, ks. VII, k. 3v-4; ZW, ks. I, k. 26.

³⁸³ MRPS, cz. IV, nr 22517.

³⁸⁴ PW, ks. I, 57v, 70-77v, 85.

³⁸⁵ L. Koczy, *op. cit.*, s. 21-22; U II/2, s. 211

³⁸⁶ GWI, ks. I, k. 2.

³⁸⁷ GWI, ks. I, k. 22.

należący do owego Bieniasza. We wrześniu tegoż samego roku Lutold otrzymał w zastaw od Dobrogosta z tych samych Galewic i z Nowej Wsi w ziemi łączyckiej 3 łany osiadłe w Galewicach za 26 grzywien. Rok później sam pożyczył pod zastaw połowy łana w Galewicach 5 grzywien od Stanisława Brzynowskiego z ziemi sieradzkiej³⁸⁸. W 1498 r. Lutold otrzymał od Jana Olbrachta zastawy klasztoru wieruszowskiego na 4 łanach w Cieszęcinie oraz mieszczan wieruszowskich na kmieciach Stanisławie w Galewicach i Wojciechu w Cieszęcinie, skonfiskowane przez króla za niestawiennictwo na wyprawę mołdawska³⁸⁹. Wówczas to przeor konwentu paulińskiego w Wieruszowie Maciej, wytoczył Lutoldowi proces o zwrot tych dóbr³⁹⁰. Ostatecznie 18 II 1499 r. obie strony zawarły ugodę, na mocy której Lutold odda te łany klasztorowi, po zapłaceniu przez zakonników 3 florenów od ręki i 3 florenów w dniu 11 listopada tytułem kosztów procesowych³⁹¹. Również mieszcianie wieruszowscy odzyskali ostatecznie swoich zastawionych chłopów w Cieszęcinie i Galewicach. W 1499 r. bratanek Lutolda Wojciech Cieszęcki, pożyczył od niego 20 florenów pod zastaw swojego działu w Lututowie. W 1501 r. otrzymał w zastaw od Bieniasza Niemojowskiego młyn z młynarzem w Lututowie za 3 floreny. Lutold zmarł ok. 1505 r.³⁹²

W 1496 r. *Helena*, siostra Lutolda Galewskiego, otrzymała od brata posag w wysokości 90 florenów, który wniosła swojemu mężowi mieszczaninowi kaliskiemu szlachetnemu Janowi Michałowskiemu³⁹³.

W 1505 r. *Andrzej*, syn Lutolda Galewskiego i Doroty z Lipek herbu Grzymała, procesował się z Abrahamem Giżyckim i jego synem o bliżej nieznane sprawy³⁹⁴.

W 1518 r. *Mikołaj*, brat Andrzeja Lutoldowica, dodał do posagu swojej siostry *Zofii*, żony Jana Starzeńskiego, 15 grzywien³⁹⁵. W 1531 r. ów Mikołaj pożyczył swojemu bratu Janowi 20 grzywien³⁹⁶. W tym samym roku kupił od niego, niestety za nieznaną sumę, ogród w Galewicach³⁹⁷. W 1539 r. Lutoldowic zastawił za 110 florenów Stanisławowi Bielskiemu 6 łanów osiadłych w swojej wsi Galewice. Mikołaj musiał jednak nie spłacić długu, gdyż cztery lata później Stanisław został sądowo wwiązany w ów zastaw. W tym samym roku pożyczył od

³⁸⁸ GWI, ks. II, 9, 32, 57.

³⁸⁹ MRPS, cz. II, nr 1288, ZDZP II, t. I, nr 113a.

³⁹⁰ GWI, ks. II, k. 89v, 94v.

³⁹¹ ACW, t. II, ks. I, k. 190v; GWI, ks. II, 105; AC, vol. II, nr 883; ZDZP II, t. I, nr 114.

³⁹² GWI, ks. II, k. 104v-105, 188v, 318.

³⁹³ GWI, ks. II, k. 10.

³⁹⁴ GWI, ks. II, k. 318.

³⁹⁵ GWI, ks. III, k. 87v.

³⁹⁶ GWI, ks. IV, k. 8.

³⁹⁷ GWI, ks. IV, k. 32v.

Wojciecha Bielskiego 50 florenów pod zastaw 2 łąnów zasiedlonych w Galewicach³⁹⁸. Trzy lata później Mikołaj zastawił za 21 grzywien swój dział w Galewicach staroście bolesławieckiemu i sekretarzowi królewskiemu Jakubowi Wilamowskiemu. Swój dług Lutoldowic musiał spłacić do 26 czerwca tegoż roku, w przeciwnym razie Galewski musiał albo zapłacić Wilamowskiemu 42 grzywien, albo zgodzić się na jego intromisję w swoje dobra³⁹⁹. W 1546 r. Mikołaj zawarł ugodę z Bieniaszem Niemojowskim w nieznanej bliżej sprawie, w wyniku której Galewski musiał zapłacić Niemojowskiemu 10 grzywien⁴⁰⁰. Rok później pożyczył 18 florenów pod zastaw swoich dóbr w Galewicach od Abrahama Giżyckiego⁴⁰¹. W latach 1546-1552 Mikołaj, razem ze swoim synem Janem procesowali się z innymi Wieruszami o dobra. Pod koniec grudnia 1550 r. Mikołaj zapisał synowi Janowi dobra w Galewicach. 1 I 1551 r. pożyczył 300 florenów od kasztelana rozpierskiego i starosty wieluńskiego Stanisława Gomolińskiego. Tego samego dnia Mikołaj otrzymał z powrotem od Feliksa Potockiego z Mokrska dział ziemi w Galewicach, który Lutoldowic - niestety za nieznaną kwotę - zastawił niegdyś do wydzierżenia temuż Feliksowi. Stało się to możliwe, gdy Potocki odzyskał dług, zaliczając pożytki z zastawionego działu na jego poczet⁴⁰². W dniu 1 I 1552 r. Mikołaj, razem ze swoim synem Janem, wydzierżawili od braci Jana, dworzanina królewskiego i Zygmunta Trzcieńskich ich dobra w Galewicach za 32 floreny⁴⁰³. W registrach podatkowych z lat 1552-1553 Mikołaj występuje jako współwłaściciel Galewic⁴⁰⁴.

W 1522 r. *Jan* Galewski, brat rodzony Mikołaja Lutoldowica Galewskiego, zastawił za 25 grzywien 2 kmieci w Galewicach mężowi swojej siostry *Małgorzaty* Andrzejowi Łyseskorskiemu z Łagiewnik. Dług musiał spłacić w dwóch ratach do 24 VI 1523 r.⁴⁰⁵

W 1531 r. *Jan*, syn Mikołaja Lutoldowica, otrzymał od teścia - Mikołaja Brzechwy z Wrzącej - posag swojej żony Anny⁴⁰⁶. Następnie pożyczył temuż Mikołajowi 10 grzywien, które ten oddał mu w 1535 r.⁴⁰⁷ W latach 1546-1552 Jan razem ze swoim ojcem Mikołajem, procesowali się z innymi Wieruszami o do-

³⁹⁸ GWI, ks. V, k. 62-63, 80v, 355.

³⁹⁹ GO, ks. IV, k. 44v-45.

⁴⁰⁰ GWI, ks. V, k. 479-479v.

⁴⁰¹ GO, ks. IV, k. 198v-199.

⁴⁰² GWI, ks. VII, k. 228, 229-229v, 408.

⁴⁰³ GWI, ks. VIII, k. 100v-101.

⁴⁰⁴ ZD, t. XIII, s. 296.

⁴⁰⁵ GWI, ks. III, k. 214v.

⁴⁰⁶ GWI, ks. IV, k. 23.

⁴⁰⁷ GWI, ks. IV, k. 23v, 238.

bra. Pod koniec grudnia 1550 r. Jan został wwiązany w dobra, zapisane mu w Galewiczach przez jego ojca⁴⁰⁸. W 1551 r. przeciwko jego intromisji z ramienia króla Zygmunta Augusta w dobra w Lututowie, sprzeciwił się jego kuzyn Mikołaj Niemojowski. Przeciwko temu zaprotestowali burgrabia wieluński Maciej Mrowieński oraz Rafał Brzechwa z Wrzącej, Wojciech Święczyński, Stanisław Dzierżanowski i mieszczanin Jan Adamczyk⁴⁰⁹. 1 I 1552 r. Jan pożyczył 50 grzywien Katarzynie żonie Mikołaja Węgierskiego z Hinczkowa⁴¹⁰. W registrach podatkowych z lat 1552-1553 Jan występuje jako współwłaściciel Galewic⁴¹¹.

⁴⁰⁸ GWI, ks. VII, k. 408.

⁴⁰⁹ GWI, ks. VII, k. 473v.

⁴¹⁰ GWI, ks. VIII, k. 102-102v.

⁴¹¹ ZD, t. XIII, s. 296.

